

IRODALOM ÉS MŰVÉSZET.

Regényírók. Legfinomabb tollú kritikuskaink egyikének, Voinovich Géának jelent meg ez alatt a cím alatt szép és művészi könyve a *Kultúra és Tudomány* vállalat kiadásában. A XIX. század tizenkét nagy európai regényírójának tollal írott arcképe van a könyvben összefoglalva: a nagy oroszok, Björnson, Scott Walter, Bulwer, Thackeray, Keller és Meyer Konrád Ferdinánd. A tanulmányok írója teljesen ura anyagának, éles szemmel, fogékony átérzéssel és élénk emlékezőképességgel merült bele a nagy írók műveibe, nagy fejtettségben van meg az a képessége, melylyel meglátja és az olvasónak is meg tudja mutatni a jellemző, megkülönböztető vonásokat, azt, a miben egy író mindeki másiktól különbözik, de azt is, a mivel nemzetében, korában és környezetében gyökerezik. Nagyon szereti az irodalmat, de nem olvad fel az olvasott írókban és könyvekben, maga is író, a maga egénységén keresztül néz mindent, ezt az egénységet éreztetni tudja, de minden osztentáció nélkül, egyáltalán nem tolakodva előtérbe. Nincsenek átfogó életfilozófiai szempontjai, inkább impressziókkal dolgozik, de impressziói közvetlenek, átéltek és mindig bennük tükröződik az a szellem, a kiről éppen beszél. A géniével szemben alázatos, de nem alázkodó s megvan benne az a kritikuskai ritka tapintat, a mely mindig megtalálja a distancziát, a melyből tárgyat nézni kell, hogy jól láthassa. A kis könyv a legjobb olvasmányok közé tartozik, a melyeket a modern magyar kritikai irodalom világirodalmi dolgokról nyújtani tud. A Franklin-Társulat kiadásában jelent meg, csinos kiállításban, ára vászonkötésben 80 korona.

Titkos rendőrség és kamarilla. Annak a nagy forradalmi átalakulásnak, a melyen Bécs a háború után átment, egyik következménye, hogy megnyitották az állami és udvari levéltárak évszázadok óta hétpécsettől elzárt titkos rekeszei és a kutatóknak megadatott a lehetőség, hogy felkutassák azokat az aktákat, a melyeket a habsburgi rendszer a legszigorúbban elzárt minden avatlatlan szem elől. Tábori Kornél végigkutatja ezeket a titkos iratokat egy nagyon érdekes szempontból: a szabadságharc előtti és utáni titkos kémrendszert és a kamarilla módszereire, az általa szerzett adatokra, a magyar hazafiak minden lépésére leselkedő spiclik működésére próbált fényt deríteni. A rengeteg érdekes anyagot, a mit így kiderített, most *Titkos rendőrség és kamarilla* címen kiadott könyvében juttatja közlére. Kiderül ezekből, hogy a bécsi kormány úgy a Metternich idejében, mint a Bach-korszakban igen nagy apparátust tartott fenn a magyar szabadságmozgalmak és azok szereplőinek megfigyelésére, mindenütt voltak kémei, a társadalom minden osztályából — köztük jönevű és előkelő állású magyarok is és azok hűségeseen küldötték a tudósításokat a bécsi titkos rendőrségnek és a kormánynak. Nevezetes történelmi események kapnak ezekből új világot, szereplő emberek reliefje domborodik ki, mindezek fölött pedig magára a rendszerre kerül teljes fény, arra a rendőrszelleme, mely a kémkedés, a bebörtönzés, megfélemlítés és lekenyerezés eszközeivel akarta leküzdeni a magyarság törekvéseit szabadsága kivására. Tábori ez irányban végzett kutatásainak eredménye az a cikk is, a melyet tollából mai számunkban közlünk.

HALÁLOZÁSOK.

Elhunytak a közelebbi napokban: Esterházy Jenő gróf, néhai Esterházy Pál gróf honvédezredes fia, a pápaugodi hitbizomány volt birtokosa, 64 éves korában Bécsben. A holttestét a család Gannára szállította és ott a családi sírboltban helyezte el. — Széchenyi Gábor gróf földbirtokos, Hegyfalun 93 éves korában. — Pál Imre ny. m. kir. posta- és táviró-főigazgató, a Lipót-rend lovagja, a II. osztályú bolgár királyi rendjel tulajdonosa, életének 64. évében Budapesten. — Nagysarló Magyar-Kossa Sámuel, tápiószentmártoni földbirtokos, Pest vármegye törvényhatósági bizottsági tagja, életének 73-dik évében. — Major Tibor miniszteri tanácsos, a m. kir. szabaddalmi bíróság alelnöke, életének 69-dik évében Budapesten. — Szikszay Ferencz, az ismert budapesti nagyvendéglős 78 éves korában Budapesten. — Schmidt Tibor dr. magyar nemzeti múzeumi őr, 31 éves korában Budapesten. — Wünsch István dr. orvos, volt népegészségügyi miniszteri segédtitkár Budapesten. — Purjesz Mór hírlapíró, a *Makói Függelék Ujság* főszerkesztője, 56 éves korában Makón. — Dézsi Mihály csákvári református lelkész, egyházmegyei tanácsbíró, 62 éves korában Budapesten. — Kis Károly fővárosi gyógyszerértulajdonos, 56 éves korában Budapesten. — Bunyitay Sándor székesszék-fővárosi tanácsjegyző Budapesten. — Kis- és nagy-pirithy id. Hugymágy Károly, paksi kir. közigazgató, életének 82. évében Pakson. — Dorombi Mihály főhadnagy, harcra szerzett betegségében, Miskolcson. — Kaufmann Ferencz nyomdai korrek-tor, a *Hazfelder Zeitung* alapítója és volt szerkesztője, életének 74. évében Budapesten. — Kiss Sándor tanító, életének 39. évében Orosházán.

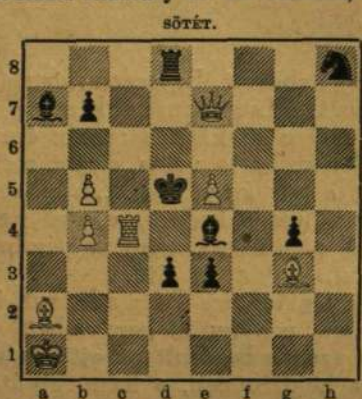
Özv. Horváth Benőné, szül. Brzuka Ida posta- és táviró ellenőrnő, életének 54. évében Budapesten. — Özv. Palmer Andorné, született várfalvi Pálffy Margit, Budapesten. — Csernus Andrásné, született Szunyogh Teréz 50 éves korában Czeglén. — Alkér Róza tanítónő 46 éves korában Budapesten.

KÖZGAZDASÁG.

Az Angol-Magyar Bank közgyűlése. Az Angol-Magyar Banknak gróf Károlyi Imre elnöklésével megtartott közgyűlése elhatározta, hogy az intézet a kumulált 40,523,085 koronányi tiszta nyereségből az 1920. évi osztalékfelosztást részvényenként 50 koronával váltja be folyó hó 12-től kezdve. A közgyűlés Simpson Adrian angol kir. alezredes az igazgatóság és báró Fejérváry Imrét a felügyelő-bizottság új tagjává választotta meg. A közgyűlés után megtartott igazgatósági ülés az eddigi elnökséget újból megválasztotta, ezenkívül pedig társelnökké Isaacs Godfrey Charles igazgatósági tagot.

SAKKJÁTÉK.

3175. számú feladvány dr. Ort Jósseftől, Berlin.

Világos indul és a második lépésre mattot ad.

KÉPTALÁNY.

A *Vasárnapi Ujság* 1921. évi 5-ik számában megjelent képtalány megfejtése: A ki soha sem tapasztalta a mások halálanságát, az mit sem tud a magáról.

Felelős szerkesztő: HOITSY PÁL.

Szerkesztőségi iroda: IV. Vármegye-utca 11. Lapkiadó tulajdonos: Franklin-Társulat IV., Egyetem-u. 4.

Bélyeggyűjtőkkel

cserélek, adok debreceni Zóna I. és II. kibocsájtást, különlegességeket is.

SPRINGER J., Debrecen, Fő-u. 38. sz.

Keltetőgépeket minden nagyságban, csibenevelőket, csontdarálógepeket, tőmőgepeket és az okosai baromfi-tenyésztéshez szükséges összes felszerelést tárgyakat szállítja a leg-nyilvános árakért.

NICKERL ÉS TÁRSA Részvénytársaság Budapest, V., Vilmos császár-út 52. szám. Kérje a 24. számú árjegyzékét 5—K. bőlveg beküldés ellenében.

FEHÉRNEMUKÜLÖNLEGESSÉGEK

selyemből, batistából, valódi csipkével, iparművészeti himzéssel, új hálógang, nappali, nadrag, varrónőnél eladó 80,000 K-ért, darabonként is.

IV. ker., Aranykéz-utca 4. sz., III. em. 21.

Az elegáns világ cipőkrémje Gyártja: Herczeg Géza, V., Bálvány-utca 16

LOHR MÁRIA (KRONFUSZ)

A főváros első és legrégibb csipketisztító, vegytisztító és kelmefestő gyári intézete.

Gyár és főüzlet: VIII., Baross-u. 85.

Fiókák: II., Fő-utca 27. IV., Ekkü-út 6. Kecskeméti-utca 14. V., Hárminczad-utca 4. VI., Teréz-körút 39. Andrássy-út 16. VIII., József-körút 2.

WAGNER

országos elismert elsőrendű magyar hangszerek és beszélgépek áruháza Budapest, VIII., József-körút 15. Fióküzlet: IX., Ráday-utca 18. Képes árjegyzék ingyen!

+ Betegtolókocsik

rokkantak és lábadozók részére, szabadalmi, szobrászati, díjazott stb. Dátu választék az összes betegtolókocsihoz szükséges cikkekben és gumimárkában. Gyárt legtekélyesebb kivitelben műlábakat, műkezeket, sérv- és hasköveteket, gumiharisnyákat. KELETI J. orvosi műszergyáros, Budapest, IV. ker., Koronaherczeg-utca 17.

PÁLINKAFŐZŐÜSTÖK

zsírolvasztó- és mosóüstök vörösrézből.

Vermorel-rendszerű szőlő-permetezők. Szőkegőzők. Permező alkalmasak gumiból és sárgarézről. Szőlőszőlők és prések. Korkszőlőszőlők és daráló. Répavágók és szecskavágók.

Rézgálc, rafia, kénpor, rézkénpor és kénlapraktárról azonnal kapható: SZONTÁGH PÁL réz- és szecskagyár Budapest, IX., Üllői-út 19. sz.

JÓ PAJTÁS

BENEDEK ELEK GYERMEKUJSÁGA

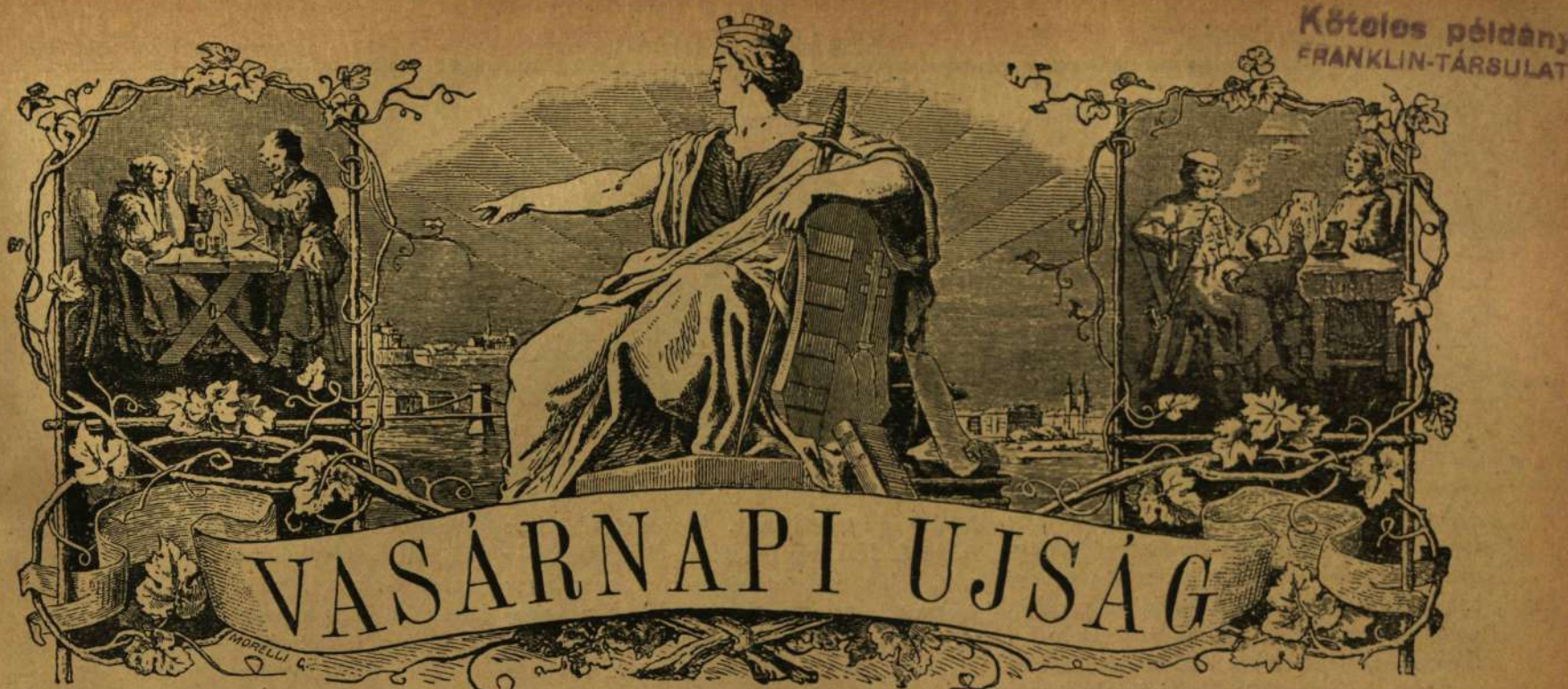
a szívét-lelket nemesítő történetek, mesék, versek, ismeret-gazdagító olvasmányok való-ságos kincsesháza.

Rendes munkatársai: Váradi Antal, Vargha Gyula, Lampérth Géza, Kürthy Emil, Anar Gyula, Feleki Sándor, Mihályffy Fái Lenke, Berényi Lászlóné, Tábori Kornél, Kozma Imre, Csányi Sándor, Székely Nándor, Jókay Lajos stb.

Állandóan közöl a régi nagy magyar és idegen költőktől a gyermekifjúságnak való költeményeket.

A JÓ PAJTÁS-t a Franklin-Társulat (Budapest, IV., Egyetem-utca 4.) adja ki.

Előfizetési ára negyedévre 25 korona. Egyes szám ára öt korona. Mutatványszámot kívánatra ingyen küld a kiadóhivatal.

9. SZÁM. 1921. (68. ÉVFOLYAM.)

SZERKESZTŐ HOITSY PÁL.

BUDAPEST. MÁJUS HÓ 15.

Szerkesztőségi iroda: IV. Vármegye-utca 11. Kiadóhivatal: IV. Egyetem-utca 4.

Előfizetési ára: az április-júniusi évfolyamra 60 korona. Megjelenik havonta kétszer. — Egyes szám ára 12 korona.

Külföldi előfizetésekhöz a postailag meg-állapított viteldij is csatolandó.

FÖGADTATÁS TOKAJ HATÁRÁBAN. HÁTTÉRÉN A «RÁKÓCZI» HÉT SZÖLLEJE.

A LENGYEL-MAGYAR KERESKEDELMi KAMARA KÜLDÖTTTSÉGE MAGYARORSZÁGON.

MAGYAR ILIÁSZ

RECÉNY A VÉGEKRŐL — IRTA RÁKOSI VIKTOR.

(Folytatás.)

VI.

Patak Sámsonból remete lesz.

A kastély udvarán egy csomó kékre-vörösre fagyott parasztyerek, a felső-sztrigovai tanító vezetése alatt rettentő üvöltést vitt véghez, a miből egy újévi üdvözlődalnak kellett volna kiformálódnia Sámson úr tiszteletére. Sámson urat dühbe hozta a tanító úrnak ez a stréberkedése, mely csak a gyerekek megkínzásával járt és az első dal után meleg szobát nyitattott nekik, a hol forró ételt is kaptak. Ekkor érkezett meg Patak Sámson, a kit mint benfentes embert, egyenesen a kis ebédlőbe vezettek, hol Sámson úr egyedül ült a reggeli mellett.

Sámson báró vidáman fogadta a látogatót és miután az elmondta a klastromban tanult kacskaringós újévi üdvözlőt, széklél és reggelivel kínálta meg. De Patak mind a kétőt visszautasította és egész magaviseletén oly nyugtalanság látszott, hogy az öreg úr rögtön észrevette.

— Valami bajod van Samu? (Így hívta maguk közt bizalmasan.)

De Sámson bárónak rögtön elment a kedve a *szamuzástól*, mikor a druszája töredezett és homályos mondatokban hozzáfogott annak az elbeszéléshöz, hogy ő az éjjel Illés prófétát látta, a mint tüzes szekéren végig robbogott a mennyboltozat és égő palástját darabokra szaggatva, fölguyította vele a vizlátot. A bárót nyugtalanság fogta el, fölkel és szemközt állt a paraszttal, kinek előadása egyre összefüggőbb és érthetőbb lett. Ugy hasonlított egymáshoz a két agastyán, egyforma hatalmas termetével, gazdag ősz hajával és mellét verő hófehér szakállával. A báró szemében mély részvét csillogott, egyszerre csak Patak vállára tette a kezét és halkán megszólalt:

— Álmodtál, fiam.

A paraszt egyszerre a mondat közepén abbahagyta a beszédet. Behúnyta a szemét, mintha befelé akarna egy pillantást vetni, abban a reményben, hogy talán így még egyszer meglátja az éjjeli tüneményt. Kis szünet után csendes hangon visszafelelt:

— Soha életemben nem álmodtam semmit. És ha most mégis álmodtam, annak kell valamit jelentenie, atyám. Péter Demeztől azt tanultam a klastromban, hogy az álmok az Istenről való, ilyen úton inti és figyelmezteti néha az embereket.

Hirtelen megrázkódott és kinyitotta a szemét, mint az olyan ember, a ki hipnotikus álomból ébredt föl. Megrázkodott Sámson bárónak még mindig vállán nyugvó kezét és megcsókolta. Aztán könyörgő hangon szóla:

— Méltóságos uram... Testvérem és jótevőm... Oh, segíts rajtam, mert az én szegény eszem megállt. Mit csináljak? Hirdessem a népeknek, a mit láttam? Figyelmeztessék őket, hogy nagy veszedelem közeledik reánk? Szeretnék fölszaladni a legmagasabb hegyre és onnan kiáltani szét az országha. Valami nagy félelem szorítja össze a szívemet...

— Inkább vonulj vissza fiam és ne beszélj senkinek egy szót se. Az egyik ember nem hiszi el, az azt fogja rád mondani, hogy bolond vagy és kinevet. A másik elhiszi és megijed. Hát erre nincs semmi szükség. Hiszen talán csak azt jelenti az egész, hogy öregszünk, fiam, testben és lélekben gyöngülünk, a gyomrunk is romlik és nyugodt alvásunkat rossz álmok zavarják. Hát ide jut az ember, ha olyan sokáig él, mint mi ketten. Ebbe bele kell nyugodni... most pedig ülj le, egyél és igyál kedvedre... Micsoda? Hogy te ma bőjtölni akarsz? Abból nem lesz semmi, druszám, az én házamtól új-esztendő napján nem mégy el éhesen. Ezt az üveg kitűnő ó-bort pedig csúsztasd a bundazsebedbe, ha lefekvés előtt megiszol belőle két pohárával, úgy alszol tőle, mint a tej és álmokat nem háborgatnak. Egy-kettő, itt én parancsolok, csak fogj hozzá!

Mindezt Sámson báró nyers hangon adta elő, melyből azonban kicsengett az apai melegség. Patak szót fogadott. A csemetésre elcsúszott két inas, különböző harapnivalót rakott eléje és Patak uram hallgatagon hozzáfogott a fogyasztáshoz. Egy darab idő múlva megtörölte száját nagy piros zsebkeendőjével (a finom szalvétával dehogyan merte volna ezt megtenni), azzal megállt Sámson úr előtt és így szólt:

— Megköszönöm a hozzám való szíves ségét, a hallgatás úgy léssen, a hogy méltóságod parancsolta.

Azzal sarkon fordult és eltávozott. A hazamenetel már nem olyan volt, mint a kastélyba menés. Az emberek megálltak, mikor jönni látták és megpróbálták vele szóba ereszkedni; de Patak nem ügyelt rájuk, hanem szótlanul és sebes léptekkel házába tért. Végre is az asszonyok megállapodtak abban, hogy az egész láрма azért volt, mert Patak uram rosszul lett az éjjel, most aztán a kastélyban medeczinát kapott Sámson úrtól és immáron semmi baja nincsen.

... E rejtélyes szilveszteri esemény után fél esztendővel, az 1914-ik esztendő egyik forró nyári napján, a plebánia kis kapuja nagy csattanással kinyílt és Csiborka tiszteendő úr jelent meg, a ki, a mennyire öreg lábait engedték, sebes léptekkel a kastély felé indult. A plebános úr ugyanis észrevette, hogy a megye székvárosából lovas staféta érkezett Sámson úrhoz és most sietett a legfrissebb híreket megtudni. A faluban nyomasztó, majdnem fojtó csend és hangulat uralkodott. Az első mozgósításon már túl voltunk, a moriturosok első kontingense már elvonult és üres helyükre a bánat és a gond foglalta el. A bevonuló katonák egetverő dalolása után annál kínosabb volt a falura hirtelen rászakadt temetői némaság. Itt-ott a házak előtt kisirt szemű öregasszonyok üldögéltek, a kik suttogva beszélgettek egymással, mintha itt valami nagy beteg volna, a kit nem szabad zavarni. A kutyák is, a szárnyasok is mind az árnyékokban hústeltek, mert se ugatás, se kukorékolás nem hallatszott. Csiborka úr volt az egyetlen, a

ki dacolt a kánikulával és nem törődött a kövér verejtékcseppekkel, melyek a homlokáról lepotyogtak.

Sámson úr kellemesen hűvös dolgozószobájának hatalmas bőrdíványán feküdt és hallgatta Krantzot, a ki a lapokat olvasta föl neki. A mint a papot meglátta, talpra ugrott és eléje sietett.

— Éppen jókor jön atyuskám, szükségem van egy egyházi férfiúra. Csak maga segíthet ki a dilemmából...

Csiborka úr először életében vetemedett arra a vakmerőségre, hogy Sámson bárót félbeszakítsa.

— Bocsnát méltóságos úr, megtörtént a hadizenet?

— Meg.

— És Anglia?

— Még nem döntött, de biztos, hogy elenünk fog jönni.

— Uram irtalmazz minékünk! — sóhajtott a jámbor férfiú és egy nagy karosszékre süllyedt.

Sámson úr arca komor ránczokba torzult és a báró izgatott léptekkel kezdett föl és alá járni a szobában. Egy ideig csend volt, aztán Sámson úr megállt a pap előtt és kezdé:

— Ide figyeljen atyuskám. Tudja, ki ma a nap hőse az én szememben? Nem más, mint az én pártfogoltam és druszám, Patak Sámson. Tudja miért? Mert ez az ember az egyetlen a világon, a ki megérezte és megjósolta ezt a háborút. Hát fejtsé meg nekem, hogy ez a csoda miképpen lehetséges? Ki gondolt erre a legutolsó szilveszter-éjszakáján? Talán azokat az államférfiakat kivéve, a kik direkt előkészítették. Talán a milliónyi nyers néptömegnek a lelkében él valami egészséges állati ösztön, mely előre megérzi a veszedelmeket? Hiszen ilyesmít az állatoknál is találunk. Akárhányszor látjuk, hogy a ludak hirtelen és váratlanul fölkerelkednek a legelőn és rémült gágogással repülnek és menekülnek a falu felé. Mert megéreztek a közeledő vihart, melynek pedig még a legkisebb csúcska sem látszott az égen. Hát a fecskék nem érzik-e meg az esőt, mikor ijedt csoportokban nyüzsgőnek alacsonyan, egészen közel a földhöz? Hát a levelibéka? Ez a tehetség meglehet a nyers és parlagon heverő néplelekben is. Mit szól ehhez a föltevéshez?

— Méltóságod valóban zseniálisan bevilágított a kérdés lényegébe.

— A fészkes fülemülébe világítottam én be, nem a lényegbe, — felelt Sámson úr bosszúsan, — nem udvarias frazísokat akarok én magától páterkám, hanem valami megfajtást, mert az én eszem megállt. Tud-e ehhez hasonló eseteket a szentek, a vértanúk és próféták életéből?

— Be kell vallanom, hogy nem emlékszem hasonlóra. Különbözik hogy segítenék én ott, a hol méltóságod nagyrabecsült elméjének is már megállni méltóztatott.

Sámson úr hátat fordított Csiborkának, egy türelmetlen mozdulattal és egy kétségbe-

esett sóhajtással, a mi körülbelül annyit jelentett: *No, ezzel nem boldogulok, ebben mindent megöl a nagy hódolat.* Csiborka úr azonban megemerkelt magát és bátorkodott alázatának mélységeiből a következőket napfényre hozni:

— Én kicsiny és tudatlan ember vagyok, de hisz méltóságodnak vannak kiváló tudós barátai, a kik könnyen átsegíthetik a dilemmán. Ott van a kassai püspök ő excelenziája, meg a nyitrai püspök ő excelenziája...

Sámson úr izgatott és komoly hangulata ellenére most már elmosolyodott. Milyen szilárdul állhat ebben a jó emberben az a hit, hogy a püspökök eo ipso több esze van, mint a plebánosnak!

— No nem bánom papom, megfogadom a tanácsát... elmegyek a nyitrai püspökhöz, de megvárom, a míg maga lesz az a nyitrai püspök.

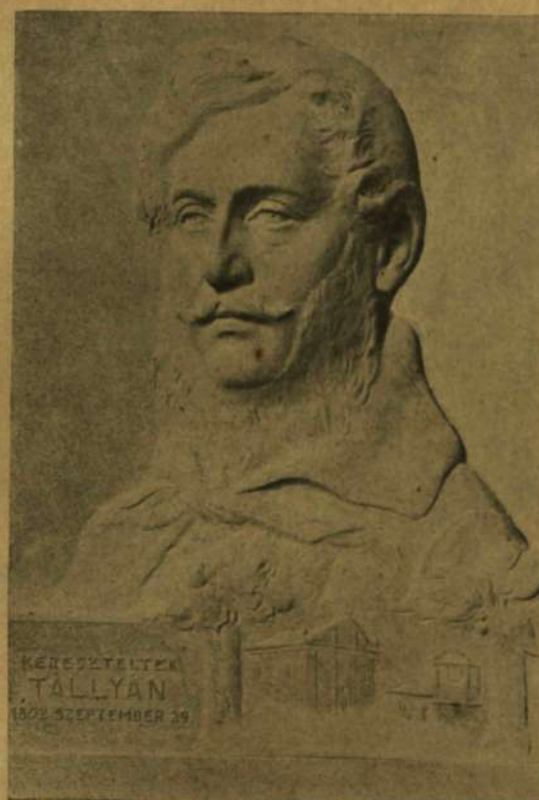
No ez az enyelgés bő alkalmul kínálkozott Csiborkának egy kis hódolati kitörésre, le is csapott rá, mint a kitanult vadász-sólyom a galambra.

— Hát azt hiszi méltóságod, — kiáltott és hangjában fölháborodás rezgett, — hogy én a nyitrai püspökségért itt hagyom a sztrigovai plebániát?

Mielőtt Sámson úr felelhetett volna, Krantz előbujt a hirtaportlászok mögül és megszólalt:

— A mit méltóságod Patak Sámson csodálatos látomására mondott, körülbelül legközelebb jár az igazsághoz. Egy tudományos könyvben olvastam, hogy az embereknek van egy láthatatlan és észrevétlenül működő hatodik érzékük és ez okozza azokat a csodálatos jelenségeket, a minőket Patak Sámsonnál is láttunk. Ha az emberiség testileg épp úgy előrehaladna és fejlődne, mint szellemileg, akkor hihetők már ez az érzék is kifejlődött volna...

— Elég! — kiáltott Sámson úr, a ki megjegyzi, hogy Krantz valamelyik tanári értekezését akarja itt váratlanul elsűtni, — titkár úr legyen szíves intézkedni, hogy a könyveskereskedő küldjön erre vonatkozólag egy pár könyvet. Szeretnék ennek a dolognak a mélyébe tekinteni.

Kossuth Lajos.

Krantz úr nagyot nyelt, úgy látszik, valóban egy, a nyilvánosság kizárásával elégedő értekezletet akarta orozva elhelyezni és elhallgatott. Csiborka ezalatt összeszedte a ki-mustrált lapokat és zsákmányával megterhelve elégedetten haza vitorlázott.

Pár nap múlva Zsuzsa néni, Patak Sámson öreg testvérhuga, a ki vele lakott és a háztartását vezette, jelent meg a kastélyban és kétségbeesve rimázkodott, hogy rögtön ereszkék Sámson úr elé. Az öregasszony Sámson úr nagy meglepetésére azt jelentette, hogy a bátyja három nap óta eltűnt. Megelőzőleg sokat imádkozott, éjszaka alig aludt, hanem hangosan beszélgetett, Isten tudja kivel, hiszen a szobája üres volt. Talán a prófétával és a szentekkel. Azt biztosan tudja, hogy Illés prófétát szólította és kérte, hogy adjon neki tanácsot, hogy mitévő legyen. Valamelyik napon aztán a tarisnyájába tett

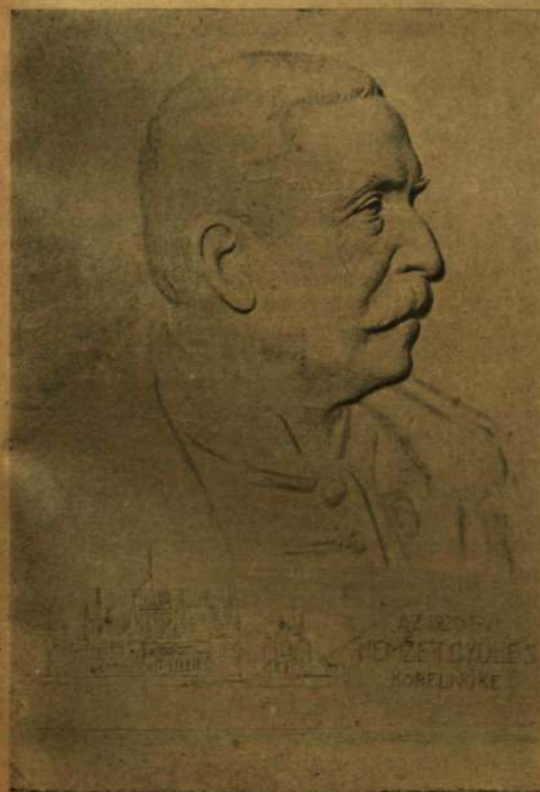
egy darab kenyeret, sőt meg paprikát és elment hazulról. Két nap múlva visszajött, magához vett egy szép imádságos könyvet, egy énekes könyvet, a feszületet, mely előtt otthon imádkozni szokott, a tarisnyájába dugott egy egész kenyeret, a hóna alá vette a fejszét, ásót, kapát és újra elment. Azóta nem látta. Jaj, csak nem érte valami szerencsétlenség! És a jó asszony térdre borulva kérte Sámson urat, hogy keresse föl az ő elbujdosott bátyját, a kivel talán a gonoszlélek incselkedik és veszedelembé csalja.

Sámson úr ámulva hallgatta az összetöpreődött anyóka előadását. Hogyan? Ilyen nevezetes lépésre határozta volna el magát, a nélkül, hogy neki szólt volna, holott eddig életének minden legeseményebb eseményében is tanácsot szokott kérni tőle? Csakugyan az esze bomlott volna meg a szegénynek? Azonnal parancsot adott az uradalmi erdőkerülőknek és vadászoknak, hogy indítsanak nyomozást, hogy ezek után a különös előkészületek után a boldogtalan merre bujdosott el? Ő maga is vadász ruhájába bujt és egy fiatal vadásza és kitűnő angol vizslája kíséretében a druszája után vetette magát.

És a vizsla pompás szimatja segítségével csakugyan fölfedezte Patak Sámson a predméri erdőben. Állt itt egy rombadőlt régi vadászlak, ennek az omladéka között húzta meg magát és berendezkedett remetének. A legépebb szobák repedéseit és ablakait beakasztotta heverő téglával, tűzhelyet is épített magának, a feszülete számára egy kőoszlopot épített, egyik szögletbe hársfa-levelekből ágyat vetett, a két könyvének egy állványt tákkolt össze és készen volt a remetelak.

(Folytatása következik.)

Hiszek egy Istenben.
Hiszek egy hazában,
Hiszek egy isteni örök igazságban,
Hiszek Magyarország feltámadásában.
Amen.

Bernáth Béla.

Lavotta János.

Zempléni Árpád.

A TÁLLYAI NÉGYES LAVOTTA-EMLEK DOMBORMŰVEI VASZARY LÁSZLÓTÓL.

NAPOLÉON VÉGSŐ ÓRÁI.

Május 5-én múlt száz esztendeje, hogy a nagy világfelforgató, a ki Korszika szigetéről kiindulva, tüneményes pályafutás után Franciaország császári trónjára emelkedett és egy ideig Európa urának képzelhette magát, az Atlantia-öceánnak egy sziklaszigetén befejezte eseményekben és változatosságokban csodálatosan gazdag életét. Elment a száz=ezrek után, a kik a büszkén szárnyaló sasok alatt Franciaország nagyságát ért, vagy az ő dicsőségéért hagyták ott az életüket Olaszország zöld-mezőin, Egyiptom homokján, az Alpések bércei között, Oroszország hósi-
tagján és Waterloo lankás halmain. Regény volt az élete s a fizikai értelembe vett halál csak a pont volt a regény végén. Távol Európa földétől, az öceán végtelen vizének közepette, már életében elvont fogalommal vált, nevét szárnyára vette a lengeda és mithikus ködbe burkolta az alakját.

Nincs talán a történelemnek alakja, a ki Napoleonnál erősebben foglalkoztatta volna kortársainak és az utókornak fantáziáját s a kiről többet írtak volna történelmi munkák, életrajzok, emlékiratok formájában, sőt még szépirodalmi munkákban is, mint róla. Könyvtárak lehetne megtölteni a magyar nyelven megjelent Napoleon-irodalommal is. Sajátos, de némi képen érthető módon azonban ez a magyar nyelvű Napoleon-literatura nagyon szegény abban, a mi a száműzött császárnak szent-ilonai életére vonatkozik. Mintha Waterloónál nemcsak a történelemből lépett volna ki, hanem az életből is. Pedig ha Waterloónál végződött a történelem, utána kezdődött, a mi legerősebben hatott az emberek képzeletére, a napoleoni legenda és a regény.

Az a Napoleon, a ki Waterloónál elvesztette a csatát, már nem volt az olaszországi és egyiptomi hadjáratnak ifjú és merész tábornoka és Franciaországnak tetterős, minden akadályt legázoló császára. Mikor a szerencse elfordult tőle, tétovázó és habozó lett. Noha voltak, a kik tanácsolták, nem merete szétkergetni a párisi kamarákat, melyek nyíltan ellene fordultak, hanem alkudozott velük, hogy mint egyszerű tábornok szolgálhassa tovább Franciaországot és fiát, a római királyt, kinek javára másodsorban lemondott a császári koronáról. A legkülönbözőbb tervekkel tépelődve töltötte a napokat Malmajsonban s csak mikor Blücher porosai rohamra közeledtek Páris felé, indult nyugatra, hogy Rocheforton át Amerikába vitorlázék. A meneküléshez szükséges időt azonban márl elvesztegette; a Fouché által értesített angolok hadihajói cirkáltak a francia kikötők előtt. Más választása nem lévén, 1815 július 15-én, majdnem egy hónappal a waterlooi csata után a Bellerophon angol hadihajóra vétette fel magát. Előzőleg patetikus hangú levelet írt a regényszerűnek, hogy száműzött Themistokles gyanánt legnagyobb ellenfeléhez fordul s angol földön, az angol törvények oltalma alatt akar megtelepedni.

Az ajánlat elkésett. A száz nap rettegéséből felocsudott bécsi kongresszus már döntött a nagy békebonót sorsa fölött. Valósággal középkori istenítéletet mondott fölötté, a béke és az emberi nem ellenségének nyilvánította s hogy örökre megszabaduljon tőle, száműzte az Atlantia-öceán magányos sziklaszigetére. Örízetével a kongresszus Angliát bízta meg. Többé Európa földére nem tette a lábát. Csak az angol partokat láthatta még Plymouth kikötőjében, ott átszállították a Northumberland-ra, a mely október 15-én érkezett meg Jamestownba, Szent Ilona szigetének egyetlen kikötőjébe.

Ettől kezdve nagyon szűkre szorult a világ Napoleon körül. A szövetséges hatalmak csak néhány hívének engedték meg, hogy száműzetésébe elkísérjék. A férfiak ötven voltak mindössze: Bertrand főudvarmester, Montholon államtanácsos, Las Cases gróf, Gourgaud tábornok számszerű és O'Meara a Bellerophon

NAPOLÉON. David festménye.

phon ir származású orvosa, a ki Napoleon kívánságára helyeztette át magát Szent Ilonára. Bertrandot és Montholont a számkivetésbe felelőseik és gyermekeik is elkísérték. Bertrandénak Longwoodban még egy fia született, az első és egyetlen francia, a ki az angol miniszterek engedélye nélkül látogatta meg Napoleont. Velük volt azonkívül Las Cases gróf tizenöt éves fia, a ki Napoleon Gourgaud mellett íródeákjaként használt és tíz szolga. Ezek a szent-ilonai drámának a főszereplői. A többiek, Sir Hudson Lowet kivéve, a kit az angol kormány kormányzó minőségében Napoleon örízetével bízott meg, csak epizódyszerűen jelennek meg hosszabb vagy rövidebb időre a színpadon.

De ez a kis társaság sem maradt mindig együtt. Alig egy év múlva Sir Hudson Lowe elváltította Las Cases grófot és fiát, két esztendő múlva pedig O'Mearát. Mindkettőjüket azzal gyanúsították, hogy összeköttetést akartak létrehozni Napoleon és a külvilág között. Rövid idővel O'Meara után távozott Gourgaud is. A fiatal tábornok, a ki harmincznégy éves korában került a sziklaszigetre, minden rajongása mellett is, melylyel Napoleon iránt viseltetett, nem bírta ki úgy az idegölő rabságot, mint a családós Bertrand, vagy Montholon. Abnormisan viselkedett, valóságos feltékenységi jelenségeket rögzített, ha azt hitte, hogy Napoleon nála jobban kiűntet valakit kegyeivel, meghasonlott a kis társaság többi tagjaival s végre el is hagyta a szigetet. Napoleon hajfúrtját vette magával Mária Lujza számára, a ki akkor már Neipperg gróffal élt együtt, cipője talpában pedig urának Sándor cárhoz címzett levelét. Egyik sem jutott el a rendeltetési helyére.

Megérkezése után két hónapig Napoleon The Briars majorságban lakott, Jamestowntól fél mérföldnyire. Az ezen napokról szóló feljegyzések azt mutatják, hogy fogságának első idejét elég könnyen viselte el. Talán az idegek elernyedése az utolsó felesztendő állandó túlfeszültség után. Jó viszonyban állt a háziakkal s a házigazda leányának, Betty Balcombenak a naplójá szerint valami poétikus barátság-felé is szövedőtt a világhódító császár és a magányos szigeten felnőtt angol leány között. A reménytelen rabság tudatára akkor ébredt Napoleon, mikor a számára kijelölt végleges lakóhelyre, Longwoodra költözött át.

Longwood a sziget fensikjén fekszik. Majorság volt azelőtt az is s az egyes épületeket hirtelenében alakították át Napoleon és kísérei számára. Megválasztásánál döntő szerepet játszott az a körülmény, hogy legnehezebben megközelíthető helye a szigetnek. Köröskörül meredélyes szakadékok, melyek között egy

alig húsz láb széles sziklagerinczen lehet a fensikra feljutni. Ha ezt az utat elzárják, a szökésnek ugyszólván a lehetősége is ki van zárva. A fensík szélein állomásozó örök, a kik olyan távolságra vannak egymástól, hogy állandóan érintkezhetnek, meszsze belátják az öceánt s ha egy hajó tűnik fel a láthatáron, rögtön ágyú-lövés jelzi a közeledését. A fogoly még ezen a területen sem mozoghat szabadon. Ha hosszabb sétára indul, vagy ki akar lovagolni, csak az örízetere rendelt angol tisztek egyikének kíséretében teheti. Börtönének igazi fala pedig a végtelen öceán. Minden törekvés, hogy innét kiszabaduljon, reménytelen és hiábavaló, sőt családja tagjain kívül a külvilággal sem lehet érintkeznie. Csakhamar be kellett ezt látni Napoleonnak is. Itt kezdődik a szent-ilonai tragédia.

Az „örökös” rabság tudatát tetézte még az is, hogy az 1816 áprilisában megérkezett Sir Hudson Lowe személyében olyan egyént bíztak meg Napoleon örízetével, a kit multja, szűk látókörre, ostobaságra és méltán gyűlöletessé tettek nemcsak Napoleon, hanem a Napoleon-kultuszban élőnek milliói előtt is. Ez a szerencsétlen ember, — mást ugyanis alig lehet mondani róla, — monomaniakus lett a gondolatnak, hogy ő felel Napoleon személyéért és Európa békéjéért. Feladatát azzal vélte megoldani, hogy hajszányi pontossággal követi a brit kormány utasításait és nem tűr el semmit, a mi Napoleonnál fogoly mivoltát felelhetné. Ebből keletkezett az az elkeseredett, gyakran kicsinyes eszközökkel vívott harc a fogoly és őre között, melyben az utókor ítélete szerint az utóbbi maradt alul.

A kormány utasítása az volt, hogy Napoleont ugyanaz a tisztelet illeti meg, a mi a brit hadsereg szolgálaton-kívüli viszonyban levő tábornokainak kijár. Ezen az alapon állandóan hadilábon állt a Napoleon kíséretében levő francziákkal, a kik urok számára a felség címet követelték, viszont meghívott küldött Bonaparte tábornoknak egy ebédre, a melyet ő rendezett egy Indiába utazó elfelejtett nevű angol grófnőnek a tiszteletére. Az ilyen ebéden való részvétel ugyanis kijár egy szolgálaton-kívüli viszonyban levő tábornoknak. Szinte képtelenül együgyű dolgokban, melyeknek említése is nevelés, összeesküvés, szökési kísérlet, vagy államügyet látott és mindent rögtön jelentett is Londonba. Bertrand felesége egy ízben Montchenunak, a francia kommissáriusnak ültetésre való babfajtákat ajándékozott. A babok virága kék, fehér és piros volt. A kormányzó ebben tüntetést fedezett fel a bécsi kongresszus által megállapított államrend ellen. Egy Poppleton nevű angol tisztest sürögősen elhelyeztetett a szigetről, mert Napoleontól egy tubákostdobozt fogadott el ajándékkul. Longwoodnak állandó csapása volt a tömörkedő patkány. Erről a nagyfontosságú tügyről azt jelentette feljebbvalójának, Bathurst gyarmattügyi államtitkárnak, hogy a tábornok szolgáló tudatosnaggyak elszaporodni a patkányokat, hogy gazdájuknak alkalma legyen panaszkodni és jobb bánásmódot követelni. Mikor Napoleon néhány héten át szórakozásból nyulakra, galambokra és mellesleg megjegyezve, Bertrandé tyukjaira is lövöldözött, álmatlan éjszakái voltak, hogy mi történjék, ha foglya véletlenül egy embert talál megsebesíteni. Ebben az esetben milyen bánásmód jár ki neki? Szabad-e ellene gondatlanságból okozott testi sértésért, vagy emberölésért eljárást indítani? O'Meara távozása után Napoleon nagybátyja, Fesch bíboros egy Antommarchi nevű korszikai származású orvost küldött Szent Ilonára, a ki nem tudta meggyerni Napoleon bizalmát, mikor a császár megbetegedett és orvosi kezelésre volt szüksége, a kormányzó ság orvosát, Arnott doktort rendelték ki melléje. Hudson Lowe nem tudott belenyugodni, hogy az orvos Napoleon császárnak nevezte. Hosszú fejtörés után abban állapodott meg önmagával, hogy a betegség tartamára leg-

helyesebb lesz a páciens címnek a használata. A tapintatlanságok és túszurások szintelen ismétlődésétől eltekintve Sir Hudson Lowe személyileg is gyűlöletes volt Napoleon előtt, mert az ellene vívott angol háborúk során nem reguláris katonaság soraiban harcolt, hanem egy korszikai felkelőkből álló csapatnak volt a parancsnoka. Érezte is vele, hogy nem katonának, hanem bandavezérnek tekintik. Az első három hónap alatt mindössze hatszor beszélt vele, azután megszakított minden összeköttetést. Sem őt, sem a kiküldött angol tiszteket nem fogadta. Néha napokig nem mozdult ki a házából. A kormányzó ilyenkor kétségbeesett; attól rettegett, hogy Napoleon esetleg már nincs is a szigeten, emberei a kerítés mögül és a fűrdőszoba ablakán át leselkedtek Napoleonra és kísérett leaszívukról, ha végre megpillantották.

Pedig komoly szökési kísérletről alig lehetett szó. Egy ideig híre járt, hogy kétezer francia emigráns gyűlt össze a braziliai Pernambuco-ban s ezek Latapie ezredessel az élükön ki akarják szabadítani Napoleont. Gyorsjárású gőzösről, sőt tengeralattjáróról meséltek, a mely Amerikába szállítja a szökevény császárt. Mindez természetesen csak a fantáziának volt a szüleménye. Ilyen vállalkozásra, ha lehetséges lett volna is, a szent-ilonai fogoly már nem volt alkalmas. Las Cases és Gourgaud próbálkoztak Európába való visszatérésük után, hogy egyes hatalmaknál hangulatot teremtsenek mellette, de eredménytelenül. Csak rélmítás volt, a mit a kormányzó a szökésről elképzelt.

Sir Hudson Lowe Európá közvéleménye már régen megalkotta az ítéletét. Igaz, hogy végeredményben az angol kormány utasításai szerint cselekedett, de a kereszttüvel az ő műve volt. Az egyértelmű ítéletbe csak Anglia nem tudott sokáig belenyugodni. Egész irodalom keletkezett, amely nemzetközi jogi szempontból magyarázza a kicsinyeskedő rendszabályokat, védi a szent-ilonai fogságot és tisztára igyekszik mosni a kormányzót. Még Longwood klímáját is védik, azzal az indoklással, hogy az nagyon megfelelt a Korszikában született Napoleonnak. A hibás szerintük mindig Napoleon volt, aki a parvenü göggyével nem tudott lemondani az üres császári címéről és a velejáró külsőségekről. Csak az utolsó tizenöt esztendő folyamán, mióta az entente cordiale közel hozta Angliát és Franciaországot, kezdik az angol történetírók is a dolgokat tárgyilagosan megítélni. Az új idők politikája nem kedvez Sir Hudson Lowenak. Angliában is erkölcsileg elítélt ember lett belőle.

De a kormányzó nem volt az egyedüli hivatalos személy, a ki Napoleon örízetére volt rendelve. A bécsi kongresszus megállapodása értelmében Ausztria, Porosz, Orosz és Franciaország fel voltak jogosítva, hogy a kormányzó mellé kommissáriusokat küldjenek ki, kiknek feladatuk, hogy Bonaparte állandó jelenlétéről meggyőződést szerezzenek. Poroszország nem vette igénybe ezt a jogot, de Ausztria kiküldötte Stürmer bárót, Oroszország Balmain grófot, Franciaország pedig Montchenugrófot. Az utolsó alezredes volt Valenceban, mikor Napoleon ugyanott mint hadnagy szolgált és sohasem tudta megbocsátani, hogy a korszikai parvenü oly alaposan fölébe kerekedett. Ezek a kommissáriusok voltak Szent Ilonának az operett-alakjai. Napoleon tudomást sem vett róluk, ők maguk nem juthattak el Longwoodba s csak közvetve hallottak a fogolyról valamt. Állandó civódásban voltak a kormányzóval s napirenden voltak a hatásköri összeütközések. Ők egyenjogúaknak vették magukat, a kormányzó fölleségeinek tartotta őket. Hazaküldött jelentéseik örökbecsű darabjai az arisztokratikus diplomácia semmitmondó ostobaságainak.

Ezek voltak Szent Ilona szigetének a főszereplők Napoleon körül. A főszereplő állandóan ő maga maradt, a ki még fogságában is szüntelenül császárnak érezte és tudta magát. Kicsinyben ugyanaz a szertartás maradt meg, a mely Párisban vette őt körül. Asztalánál állandóan üresen állott egy szék a császárné számára. Gourgaudnak egyik fő sérelme az volt, hogy Bertrand főudvarmester állandóan a császár asztalánál étkeskedett, ő nem. „Alatt-

valói” csak állva jelenhettek meg előtte s csak kifejezett engedelmével foglalhattak helyet. Egyebekben üzte a nagy polfikát, ha nem is a maga, a bonapartista gondolat javára.

A Szent Ilonán töltött hatodfél esztendő alatt Napoleon tollba mondotta emlékiratait. Talán ezek az emlékiratok, a melyeknek történeti értékét méltán nagyon erősen megítélték, a legszebb bizonyítékai Napoleon céltudatos és mindenben csak a saját érdekét szolgáló egyéniségének. Az elsőből az utolsó sorig az ő politikájának, cselekedeteinek az igazolását szolgálják. Nem az van bennük, a mi történt és a mit maga hitt, hanem a miről azt akarta, hogy mások higgyenek. Epen azért csak a legnagyobb óvatossággal és kritikával kezelhetők.

Majdnem ilyenek a körülötte mozgóknak naplói és emlékiratai is, kezdve Las Casesnak nyolcz kötetes munkájától a szent-ilonai angol leányok naiv feljegyzésig. Napoleon nagyon jól tudta, hogy minden szem és fül rája tapad s hogy a mit mond, nem szűk környezetének, hanem az utókornak mondja. Czinikus nyersséggel nem egyszer meg is mondta környezetének, hogy jegyezzék a szavait, mert minden soruk, amit leírnak, valaha nehéz pénz fog érni. Tényleg az egy Bertrand kivételével a szent-ilonai fogság összes szereplői, francziák, angolok, francia, osztrák és orosz kommissáriusok egyaránt közzétették naplóikat. Ezek is egy teljesen hamis, a történelmi valóságnak meg nem felelő Napoleont tárnak a szemünk elé. De van nekik még egy hibájuk is. Majd mind arra törekcsenek, hogy minél érdekesebb dolgokat mondjanak el, hogy minél jobban előtérbe tölják a saját személyüket és hogy maguknak vindikálják Napoleonnak különösen kitüntető bizalmát. Sorra eltorzítják így az eseményeket és sorra ellentmondanak egymásnak.

Klasszikus példája ennek Antommarchi egy feljegyzése a haldokló Napoleonról, a ki az elysiumi mezőkről beszél, a hol őt Kléber, Desaix, Bessiérés, Duroc, Ney, Masséna és Berthier várják, hogy beszálljan velük hadjárataikról és a letűnt dicső napokról. Erről a mondráról a többiek, akik pedig ugyancsak szorgalmasan jegyezték Napoleonnak minden szavát, semmit sem tudnak. Montholon ellenben megjírja, hogy a kérdéses időpontban Napoleon már egyáltalán nem fogadta Antommarchit. Az egész mondas a mesék országába tartozik. Mégis az egész szent-ilonai tartózkodásból ez ment át legjobban a köz tudatba, számtalanszor ismételték, újra meg újra megírták, sőt látomások formájában meg is festették. Hiába, a valóságnál a költészet mindig jobban megkapja az emberek fantáziáját.

Legkevesebbet Napoleonnak az utolsó hónapjairól tudunk. Las Cases, O'Meara, Gourgaud már elhagyták a szigetet; a régiek közül már csak Montholon és Bertrand voltak Napoleon mellett. Antommarchit Napoleon ki nem állhatta, Arnott dr. csak esetenként látogatta meg, Bertrand pedig nem vezettet naplót. Csak nagyjából tudjuk, hogy régi gyomorbetegsége 1820 végétől kezdve vett erőt rajta. Jellemző, hogy panaszait nem akarták elhallni. Antommarchi mosolygott és mosolyával nem egyszer felbűszította a fogoly császárt; Sir Hudson Lowe színlelést gyanított, a melylyel Napoleon csak kedvezéseket akar kierőszakolni; Arnott dr. pedig még április elején is kielégítőnek tartotta a páciens állapotát. Diagnóza májbetegség volt, pedig minden valószínűség szerint a gyomorrák, a mely atyját is bírta vitte, hatalmasodott el Napoleonon. Csak Napoleon volt tisztában az állapotával. Február 15 és április 25. között tollba mondta a végrendeletét; közben, április 18-án intézkedett, hogy halála után a testét boncolóják fel; néhány nappal később pedig a felravatolásáról rendelkezett.

Környezete csak május 3-án kezdte látni, hogy a vég közeledik. Este Vignali abbé, a kit Fesch bíboros küldött Szent Ilonára, feladta neki a halotti szentségeket. Másnap megkezdődött az agónia. Nem beszélt, csak szaggatott szavak hagyták el az ajakát. A szél, a mely állandóan söpörte a fensíket, ezen

a napon viharra erősödött és egész sör fiatal fát tépett ki gyökereitől Longwood körül. A vihar következő nap, május 5-én is szakadatlanul dühöngött. Este hat óra tájban a császár megszólalt: „hadsereg” és utána elköltözött az élők közül.

Végrendeletében Napoleon azt kívánta, hogy a „Sajna partján temessék el, a francia nép körében, melyet oly nagyon szeretett.” Kívánsága nem teljesült, Longwood közelében temették el két fűzfa tövében, a sziget egyik legmagasabb pontján. Koporsója körül megegyeszer kitért a harc kísérei és a kormányzó között. Bertrand és Montholon a Napoleon nevet akarták rávésetni a koporsóra, Sir Hudson Lowe a Bonaparte tábornokhoz ragaszkodott. A vitát úgy oldották meg, hogy jeltelen koporsóban helyezték örök nyugalomra.

A nyugalom nem volt örök. Évek multával, mikor feledésbe mentek a harcok sebei, Franciaország Napoleon tetemeit visszakövetelte magának. Hadihajó ment érte, hogy tetemeit elhozza pompájának, ragyogásának színhelyére, Párisba. Porai az invalidusok dómjában pihennek. Emléke azóta a történelmé, körötte pedig fonódnak, szövednek a legendának aranytól csillogó szálai...

Tonelli Sándor.

Csonka Magyarország — nem ország,
Egész Magyarország — mennyország.

HOL VAGY SZABADSÁG?!

Hol vagy Szabadság? Hány évezred óta
Epesztéd már a rabság fiai?
Csak álom volnánk, kit a föld lakója
Valóságnak néz néha s megcsalódva
Elsírat aztán ő s rabságban itt? !
Im népek egymást ma is fojtogatják...
S irtják egymást az egyes emberek...
E földgolyó nem volt hazád, Szabadság
S őh lesz-e egykor, — ki mondhatja meg?

Jaj, hátha ez az emberlelka csillag
Csak börtön, bűnös lelke börtöne?
Más csillagokról, hol nincs pokla kinnak,
Számúzik őket... S nem hiába sírnak,
Midőn emberré születnek ide...
Óh hátha azért örök itt a rabság
S a vágy, a szabadságról álmódó?...
Más csillagon csak emlékünklőn ádák, —
Szabadság ott van, hol mindenki jó!

Hány új évezred fül még könybe, vérbe?
Zsarnok s rab hányszor cserél szerepet?
Oh emberiség, megéred-e végre,
Hogy ily poklon már méhedben kiégne
Minden lún s úgy szűl csak jó lelkeket?...
Nem-et kaczaghat száz zsarnok szemembe,
Azt sírhat minden rab, mégis hiszem.
Dalolj szívemben, szabadság szerelme,
Igazulj jóvá; szabaddd, — szívem!

Telkes Béla.

KÖNNYEK.

Ezek a versek a melyből fakadnak:
Fölbuggyanak igaz sohajaim;
Ne kutassátok: ciengő-e a rim?
A vihar jajgat, a visszhangja annak.

Hazám, reám búfelhőid szakadnak,
Itt állva a mult omladékain.
Szivem gyöngykaplgy, mit facsar a kín,
Forrása buzog a bánatpatáknak.

Lelkem, Uram, fel Tehozzád kiáltoz
Sötét vízből zugó tengereknek,
Hívá hajóm a vak végzet levágta.

Oda tapadva egy darab ronesához
Tört keblem veszített honomat sovárgja:
Könnyeik peregnék és dalok teremnek.

Petri Mór.

HRCSKA ÚR FEJE.

Elbeszélés. — Irta Zsoldos László.

Körülbelül húsz évvel ezelőtt sokat mulattak az öreg Kőrösszeghy bácsi házában egy nagyfejű tót diákon, a kit Kőrösszeghy bátyánk inkább irgalomból fogadott volt meg házitanítónak a fia mellé, semmint hogy a nyílt eszű kis gimnazistának igazában szüksége lett volna a nyolczadik osztályos szeleburdi furcsa figura oktatásaira.

Mert Hrcska Venczel, ez volt a nagyfejű diák becsületes neve, bármily kitűnő tanuló volt is egyébként a szép földvidéki város főgimnáziumában, hanem azért alapjában olyan félszeg és darabos, szeles egy ifjoncz volt, hogy többet lehetett rajta nevetni, mint tanulni tőle. No de szegény gyerek volt az istenadta, és iparkodó, szorgalmas fiú, a ki, legalább Kőrösszeghy bátyánk véleménye szerint megérdemelte a támogatást.

— Eszes kamasz, — mondta az öreg Kőrösszeghy — és a tótok jó magyarok szoktak lenni, ki tudja, még milyen derék fia nem lesz a hazának a védőszárnyai alatt.

Meg kell hagyni, hogy Hrcska Venczel komoly buzgalommal fogta föl házitanítói hivatalát. Pontosan eljárt leczkére a Kőrösszeghy-fiúhoz, mindig szorgalmas magyarázással, leczkékérdéssel töltötte ki az órát: sőt, a mikor csak módját ejthette, ezt a leczkéorát még meg is toldotta.

Ilyenkor, óra végén, rendszerint így szólt a tanítványához:

— No Pisti, most referálok a mamának, hogy jól tudja a leczkét.

Két kezét rátette a gyerek vállára, és úgy tolta be maga előtt a tágas nappali szobába, a hol ilyenkor szokott tartózkodni Kőrösszeghy-mama. Vagy, ha az nem volt odahaza, hát a Manczika, a Pista gyerek testvérenéje bizonyosan. Az okos, szürkeszemű szép, nagy leány rendszerint ott horgolgatott a hosszú ösi, meg téli delutánokon a pirosplüss-terítés, széles asztalnál.

Venczel illedelmesen bekopogtatott, s Pistát, mint valami védőbástyát tartván maga előtt, úgy nyitott be a nappaliba.

— Szabad, könyörgök szépen? Kezit csókolom, Pista tudta a leczkét! — vágta ki egy szuszra, s a következő perczben eleresztvén a fiú vállát, hajlongva sietett vagy a mamához, vagy a lányához, vagy mindkettőhöz kezét csókolni, vagy legalább kezét fogni, — és e közben szent, hogy vagy a szőnyegbe botlott bele, vagy nekiment a zongorának, vagy pedig majd hogy föl nem döntötte az utjába eső kis zsúr-asztalkát.

— Oh, ezer bocsánat! — hebegte ilyenkor megzavarodva, s ijedtében megállt és bámult; még pedig többnyire nem a mamára, hanem Manczikára. És arra is többnyire úgy, mint borjú az új kapura.

— Anyuskám, — panaszkodott nevetve is, bosszankodva is Manczi az édesanyjának, — én meg nem foghatom, mit bámul mindig úgy rám ez a Hrcska!

— Hát hadd bámuljon, szivecském, — csitította az anyja. — Nem árt vele senkinek.

— De mikor olyan nagy vízfeje van! — nevetett türelmetlenül a leány. — Aztán meg csak legalább ne dadogna olyan gyámtalanul, ha szölok hozzá.

— Hát hadd dadogjon a jámbor! — felelt újra Kőrösszeghy-né. — Se nem oszt, se nem szoroz szegény feje. — Fő, hogy elvégezze a dolgát Pistivel, és megkapja apustól elsőjén a huszonöt forintját, mert ugyan miből élne, ha kinéznők a házból!

— Na jól van, — gondolta magában Manczi, és nem szólt semmit. Hanem mert hunczut egy leány volt a lelkem, a mikor már nagyon a terhére kezdett lenni a nagyfejű tót legényke, akkor egyszer csak azt mondta magában:

— No várj csak, te szájtáti Venczel, majd megtérfelek én téged! De úgy, hogy elmegy tőle a kedved!

Ettől fogva, mialatt Hrcska Venczel bent a tanulószobában magyarázta Pistának a másnapi leczkét, Manczi mindig kisurrant az előszobába, titokban levette a fogasról a tót

A KIRÁLYI VÁRKERTBEN.

FOGADTATÁS A FŐVÁROS VEZETŐSÉGE ÁLTAL A GELLÉRT-SZÁLLÓBAN.

PETŐFI SZOBRÁNAK MEGKOSZORUZÁSA.

A LENGYEL-MAGYAR KERESKEDELMI KAMARA KÜLDÖTTSÉGE MAGYARORSZÁGON.

HAJÓKIRÁNDULÁS A DUNÁN.

AZ «URI»-BORPINCZÉK ELŐTT MÁDON.

TÁNCZMULATSÁG MÁDON.

A LENGYEL-MAGYAR KERESKEDELMI KAMARA KÜLDÖTTSÉGE MAGYARORSZÁGON.

diák nagykarimájú kalapját és a körbélésébe a bőr alá beledugott egy vékony, összehajtott papírszeletet. Első nap csak egyet; második nap már másikat, harmadnap harmadikat. Negyed-ötödnap megint. Aztán, a mikor a nappaliban tett látogatása után Hrcska elbúcsúzott, a hunczut leány mindig udvariasan kikísérte az előszobába, és kárörömmel nézte, hogy igazgatja a fejébe nap-nap után több ügyvel-bajjal a napról-napra szűkebb kalapot a nagyfejű diák.

— Mi baja, Hrcska úr? — kérdezte meg tőle vagy a hetedik napqn, a mikor ez a körbélésébe dugdosott sok vékony papírszeletől már alig bírta benyomni a fejébe a kalapot. — Mintha most szűkebb volna a kalapja, mint eddig!

Venczel ránézett a leányra.

— Szűkebb, szűkebb! — hagyta rá Venczel, miközben idegesen próbálta jobban fejébe nyomni a tökfedőjét. — És az a furcsa, könyörgök, hogy nem tudom, mitől?

— Talán megázott és attól ment össze? — védekezett Manczi ártatlan képpel. — De hisz' mostanában nem is volt eső.

— Persze, hogy nem volt, — ismételte a diák. — És az a furcsa, könyörgök, hogy mégis már alig bírom föltenni a fejemre. Már tegnap is kicsi volt a kalap, de ma már megint kisebb! Ez igazán furcsa!

Manczi most hirtelen úgy tett, mintha valami szomorú lehetőség jutott volna az eszébe.

— Jaj, Istenem! — szölt, homlokára csapva a kezével. — Csak nem a feje kezd dagadni, drága Hrcska úr?!

Venczel elvörösödött.

— Az én fejem, kisasszony? — hebegte megdöbbenve. — Da-gad-ni?!

— Igen, igen, — magyarázta ártatlan képpel Manczi, — ez egy új betegség.

— Új betegség? — kérdezte ijedten Hrcska s lázasan nyomkodta ide-oda a fején a kalapot.

— Multkor olvastam egy angol hetilapban — folytatta Manczi kegyetlenül. — Többnyire szerelmeseknél fordul elő. A fej elkezd dagadni, és dagad, dagad...

— És osztán? — riadozott a dagadt fejű diák.

— És aztán a többire már nem emlékszem, édes Hrcska úr. — Hanem azt tiszta szívből ajánlhatom magának, hogy ilyen körülmények közt legjobb lesz orvoshoz menni.

Köszönöm, kezit csókolom, már megyek is, — felelt sebtiben Hrcska, és sietve távozott.

Hogy aztán volt-e orvosnál, vagy sem, azt már nem tudom, de annyi szent, hogy attól fogva Kőrösszeghynek még a házuk táját is messze elkerülte. Vagy ő, vagy az orvos, de kettőjük közül az egyik biztosan megtalálta a kalap belsejében a sok összehajtogatott papírost.

Mindez már húsz évvel ezelőtt történt. De a dolgok közt húsz esztendő múlva is van összefüggés.

A felvidéken egyik megszállt vármegye székhelyén a csehek dr. Hrcska Venczel helybeli ügyvédet neveztek ki zsupánná a megye élére. A nagyfejű zsupán összehívta a megyei közgyűlést, a melyen várakozáson fölül nemcsak hogy valamennyi megyebizottsági tag megjelent, hanem még a karzatok is zsúfolásig tele voltak magyar hölgyközönséggel. Ha dr. Hrcska Venczel zsupán tudta volna, hogy mért telt meg ennyire közönséggel a díszes közgyűlési terem, hát bizonyára nem lett volna olyan nagyon büszke a vállalkozási sikerére: de hát nem tudta a jámbor. És épp azért, a mikor fölépett az elnöki emelvényre, hogy elfoglalja a magyar főispánok helyét, gögösen föltette nagy fejére a kalapját.

Ebben a pillanatban épp az emelvényen szemközt a hölgykarzaton egy feketébe öltözködött, előkelő úrnő, mint bikának a vörös posztót, hirtelen háromszalagos nemzeti színű trikoltört lobogtatott meg fejéje és hársány kacajjal kiáltotta le a megrökönyödött új cseh méltóságnak:

— Zsupán úr! Hrcska! Én vagyok Kőrösszeghy Manczi, hát vigyázzon a fejére, mert

HAMPELNÉ PULSZKY POLYXENA.

még újra beledagad a kalapjába! Emlékszik, hahaha?!

A zsupán, úgy látszik, nagyon is jól emlékezett. Felkapta a fejét a karzat felé, aztán lekapta a kalapját, mérgesen odacsapta a földhöz, és az egész meggyűlés harsogó gúnykaczaja közt úgy kirohant a tereméből, mintha ott sem lett volna. S még abban az órában elpakkolt a megyeszékhelyről.

HAMPELNÉ PULSZKY POLYXENA.

1857-1921.

A ki Budapesten az utóbbi negyven-ötven év alatt a közélet és a kulturális tevékenység háttérében lefolyó társadalmi életbe bepillanthatott, okvetlenül találkozott egy kis termetű, mozgékony, okosságától sugárzó arcú asszonnyal, a ki ott volt mindenütt, finom és elmés társalgásával magához vonzott mindenkit, véleményét alkotott és véleményét terjesztett mindenről s ez a vélemény mindig okos és szellemes volt, az esze mindig tevékeny és fürge, szeretetreméltósága meghódított mindenkit, műveltsége, a mely nem könyvszagú tudás, hanem a megismert dolgok lélekkel és ideggel való átélése, tiszteletet parancsolt tudósok között is. Azokra a Franciaországban egykor történelmi szerepet játszott hölgyekre emlékeztetett, a kik a szalon-élet háttéréből a nélkül, hogy innen csak egy lépéssel is kiléptek volna, befolyással tudtak lenni koruk irodalmi, politikai és tudományos mozgalmaira. Ez a hölgy Pulszky Ferencz egyetlen leánya, Hampel József, az érdemes magyar archeológus özvegye, Pulszky Polyxena volt, a kinek halálát igen sokan gyászolják, a kívül a mai idősebb generáció egyik legérdekesebb alakja tűnt el az élők sorából.

Pulszky Polyxena 1857-ben Londonban született, a hol apja akkor mint emigráns élt. Gyermekkorát az emigrációban, külföldön töltötte s innen eredt rendkívüli nyelvismerete. Magyar asszonynál szinte példátlan műveltségét apjától szerezte, úgyszintén a művelődéstörténet és az archeologia iránti érdeklődését is, a melyet aztán archeológus férje mellett még jobban kifejlesztett. A Nemzeti Múzeumban levő lakásának szalonja a legműveltebb magyar emberek gyülekező helye volt, alig van a múlt század utolsó negyedének nevezetes embere, a ki ne fordult volna meg nála. Ha külföldi előkelőségek s különösen tudósok, írók fogadásáról volt szó, akkor mindig Pulszky Polyxenához fordultak. Ő reprezentálta a magyar asszonyi műveltséget és kedvességet. Számtalan tehetséges ember köszönhetette neki a boldogulását, mert szerette arra érdemes fiataloknak a pártját fogni, roppant széleskörű összeköttetései mindig rendelkezésükre állottak. Maga is írt néhány könyvet, ifjúsági iratokat az ókor világából,

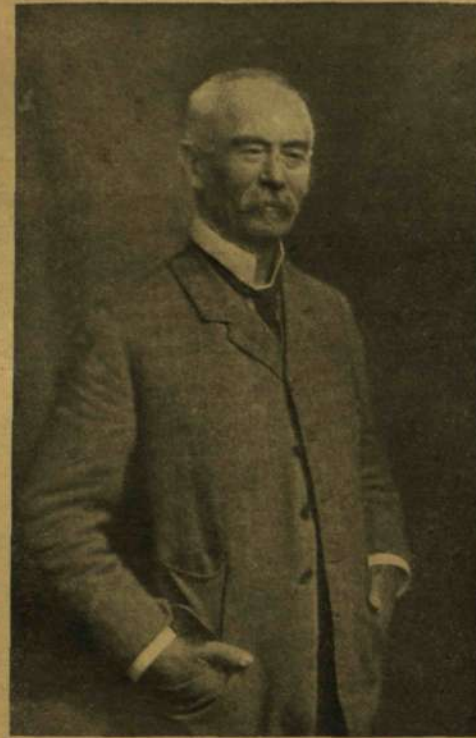
archeologiai művek fordításait, de főterrénuma a társadalmi tevékenység volt. A háború alatt teljes erejével a jótékonyág szolgálatába állott, a Vörös Keresztben és egyéb társadalmi intézményekben dolgozott példás szorgalommal. Az utóbbi években kezdett betegeskedni, fáradhatatlan szellemét csak a halál tudta megnyugvásra kényszeríteni. Alakjával egy különlegesen érdekes és értékes vonás tűnt el Budapest életéből.

STYNNES HUGÓ.

A mai Németországnak leggazdagabb és egyszersmind legbefolyásosabb embere Stynnes Hugó. Egyszerű evangélikus polgári családból származik, apja szénkereskedő volt a Ruhr vidéken s tekintélyes vagyont hagyott maga után. Fia megsokszorozta ezt a vagyont. Vasbányákat, vasgyárakat és kőszéntelepeket szerzett meg, úgy, hogy a nehéziparban ma ő a legtekintélyesebb tényező. Többre becsülik egy milliárdnál azt az összeget, melyet a háború alatt szerzett. Oriási vagyónál most a német ellenállás élére állott. Több mint hatvan napilapot vásárolt össze, melyek mindennap azt hirdetik, hogy nem szabad teljesíteni a francziák követeléseit. Az ő befolyásának lehet leginkább tulajdonítani, hogy a német kormány újabb időben oly méltósággal lép föl nemzetközi tárgyalásaiban, s hogy az egész nemzet nagyobb bizalommal néz a jövőbe.

STYNNES HUGÓ.

SZIKSZAY FERENCZ AZ ORSZÁGSZERTE ISMERT BUDAPESTI VENDÉGLŐS A KI A NÁPOKBAN HÚNYT EL

A SZERELEM ÉS LEWISHAM ÚR.

Regény. (Folytatás.)

Irta H. G. Wells. — Fordította Tonelli Sándor.

— Csinos kis teremts. De az eset megzavarhatja a felvételidet a legközelebbi júniusban.

— Ez aggaszt engemet is.

— Nem nagyon hiszem, hogy haladékok adjon neked, hogy a vizsgát megvárjad...

— Nem hajlandó, — mondta Lewisham és kinyitotta az első írkát. A beszéd neheze esett.

— Komisz fráter, — mondta Dunkerley. — De hát mit várhatsz Durhamtól? — Bonovernak csak durhami képesítése volt és Dunkerley, a kinek semilyen se volt, az elfoglaltságra hajlott. Közben Dunkerley buzgó és szorgalmas suhogással kezdett dolgozni a saját írkaoszlopán. Csak mikor a halom egy vagy két füzetre fogyott meg, szólalt meg újra a már megtárgyalt ügyről.

— Az Úr férfit és nőt teremtet, — mondta Dunkerley, végig nyomjelezve útját az írkalapon, — a mi (vessző, vessző) nagyon károsatos (vessző, vessző) a kisegítő tanítókra.

Nagy zajjal becsapta a füzetet és maga mögött a padlóra hajította.

— Te szerencsés vagy, — mondta. — Pedig azt reméltem, hogy én hagyom itt előbb ezt a nyomorúságos bárlangot. Szerencsés vagy. Itt az embernek örökké álnokoskodni kell. Minden sarkon valamelyik szülőbe vagy más árulkodóba ütközhetik. Ezért nem állhatom ki a vidéki életet: átkozottul nem őszinte. Úgy örülnék, ha minél előbb kiszabadulnék belőle. Elhiheted nekem.

— És meg akarod szerezni az oklevelet?

— Úgy van, fiacskám. Igen. Meg akarom szerezni az oklevelet. A tanári oklevelet! Uristen! Ha én Londonba kerülhetnék...

— Azt hiszem, hogy én is Londonban próbálom szerencsét, — mondta Lewisham.

Azután a tapasztalt Dunkerley, a ki különben a legderékabb fiatalemberek egyike volt, megelégedett bizonyos egyéni ambícióiról — állandóan ápolgatta magában valami meglepetésszerű kinevezés reményét, — és kioktatta Lewishamot az iskolai ügynökségekre. Átadta neki az átmeneti állapotban levő kisegítő tanítók szükségszerű támogatóinak — Orellana, Gabbitas, Lancaster Gate ügynökség és a többiek — jegyzékét. Valamennyit nagyon jól ismerte. Nyolcz esztenéje húzta már az igát.

— Mindenesetre a kensingtoni ügyről valószínűleg le kell tenned, — mondta Dunkerley, — a leghelyesebb azonban, ha nem vársz. Megmondom neked őszintén, a kilátások ellened vannak.

A „kensingtoni ügy” egy kérvény volt a gyakorlati tudományok south-kensingtoni főiskolájába való felvételre, melyet Lewisham egy vérmes pillanatában benyújtott. Hiány lévén Angolországban a gyakorlati tudományokat előadó tanárokból, a közoktatásügyi kormányzat az említett nagy főiskolában ingyen oktatást és heti egy guinea ösztöndíjat helyezett kilátásba olyan megválogatott fiatal tantereknek, a kik bizonyos ideig e tárgyak tanítására kötelezik magukat, ha ki képzésüket befejezték. Dunkerley már több esztendő óta rendszeren benyújtotta a kérvényét, de mindig hiába s példája nem lehetett nagyon biztató Lewishamra. De Dunkerleynak nem voltak olyan zöldesszürke bizonyítványai, mint neki.

Lewisham ilyenformán másnap minden idejét, a mi a „szolgálaton” kívül megmaradt, arra használta, hogy megszövegezzék egy levelet, több példányban lemasolta és elküldte a különböző iskolai ügynökségeknek. A levélben rövid, de méltó életrajzot adott magáról és kiterjeszkedett nevelési és oktatási rendszerére. Végezetül bizonyítványainak és kitüntetéseknek hosszú és díszes sorozatát csatolta, mely nyolcz éves korában a jó magaviseletért kapott kitüntetésével kezdődött. Ennek az okmányoknak a lemasolása jelentékeny időt vett igénybe, de szerénysége támogatta őt. A napi órabeszámítás gondos átvizs-

A FÖLDMÍVES SZÖVETSÉG GYÜLÉSÉNEK KÜLDÖTTISÉGE PETŐFI SZÜLŐHÁZA ELŐTT KISKÖRÖSÖN.

SVÁB LEGÉNYEK BANDÉRIUMA.

galása után a déli szabad óráját „Levelezés” jelzéssel látta el.

Arra a tapasztalatra jött, hogy a klasszikus és matematikai tanulmányokban egy idő óta nem haladt eléggé s egy leckeüzlete, melyet a levelezési rendszer szerint oktató vállalatnak a fasorban a Bonoverrel való találkozást követő viharos napok folyamán beküldött, csúnyán átfirkálva „Elfogadható mértéken alul” jelzéssel érkezett vissza. Ez az eset annyira példátlan volt és úgy bántotta, hogy egy ideig azzal a gondolattal foglalkozott, hogy gúnyos levélben bosszulja meg magát távollevő tanárán. Azután a husvét szünet következett, mikor haza kellett mennie és a részletek gondos elhagyásával be kellett számolnia anyjának, hogy elhagyja Whortleyt.

— Pedig ott olyan jól ment a dolgod! — kiáltott fel az anyja.

De a kedves öreg hölgynek mégis volt valami vigasztalása. Örömmel látta, hogy a fia nem visel szemüveget — elfelejtette ugyanis elhozni magával, — és így a komolyabb optikai zavaroktól való félelme, melyeket fia esetleg tőle „örökölt”, megszűnt.

Néha Lewishamot az őszinte megbánás érzése fogta el az ostoba kirándulás miatt. Ilyen hangulatban volt az ünnepek után,

mikor a Vázlat rovatai revideálásának a szüksége először tárta fel előtte teljes világossággal, hogy mi a gyakorlati eredménye az első küzdelemnek azokkal a titokzatos és hatalmas erővel, melyeket a tavasz ideje szokott életre serkenteni. A sikernek és a hírnévnek az álmát nagyon elevenen és nagy szeretettel ápolta s az egyetemre való felvételének, melyről régóta ábrándozott s mely az összes többi nagy dolgoknak a bevezetése lett volna, az elkerülhetetlen kitolása, melében valósággal éles fizikai fájdalmat okozott.

A dolgozatok javítása közben, tollal kezében felugrott és fel-alá kezdett rohanni a szobában.

— Milyen örült voltam! — kiáltotta. — Milyen örült voltam!

Földhöz csapta a tollát és dühében merényletet követett el a szobája sarkában függő női arckép, szolgásgának szemmel látható tanuja ellen. Széttépte a képet és darabjait szanaszét szórta...

— Örült!
Utána megkönnyebbült, mintha véglegesen szakított volna a történetekkel. Egy pillanattig merően nézte a véghezvitt pusztítást, azután „ostoba szerelmeskedést” mormogva, visszatért órarendjének átdolgozásához.

SÁRKÖZI SVÁB LEÁNYOK ÉS ASSZONYOK.

A FÖLDMÍVES SZÖVETSÉG NAGYGYÜLÉSE HAJÓSON, KALOCSA MELLETT.

HÜTTNER KIHALLGATÁSA.

TISZA ISTVÁN MEGGYILKOLÁSA A BÍRÓSÁG ELŐTT.

Ez volt az egyik kedélyállapot, mindenestre a ritkább. Egyebekben sokkal türelmetlenebbül várta a postán a címet, melyre Ethelnek írhat, mint a választ az ismételt álláskereső levelekre, melyeknek írása Horatiust és a magasabb matematikát — Lewisham ezt a kifejezést használta a metszetek geometriája számára — küldözte a gondolatok köréből. Tényleg több időt pazarolt a levél felett való elmélkedésre, melyet a leányának szándékozott írni, mint a mennyit kötelességeinek a táblázata megengedett volna.

Mindazonáltal az állást kereső levelek csodálatraméltó alkotások voltak. Mindegyik új tollal volt írva és az írás az első sortól az utolsóig felette volt még az ő megszokott színvonalának is. De egyik nap a másik után telt el és a bizonyos levél, a melyre várt, nem akart megérkezni.

A kedélyállapotát befolyásolta az a körülmény is, hogy a tárgyat illető szántsándékos zárkózottsága mellett is távozásának az oka meglepően rövid idő alatt „egész Whortleyban” elterjedt. A vélemény az volt, hogy „kikapósán” viselte magát és Ethel viselkedését a helybeli hölgyek — a mennyiben ezt a kifejezést használni lehet, — egyértelmű megbotránkozással elítélték. A szép külső gyakran törbe ejt. Egy fiú egy ízben hangosan kiejtette Ethel nevét, mikor Lewisham elment mellette. A segédlelkész, a halványarcú, csontosképű, ideges segédlelkészek fajtájából, mostanában úgy ment el mellette, hogy nem vett tudomást a létezéséről. Bonoverné alkalmat keresett, hogy megmondja neki, hogy „éretlen gyerek”, Frobisher pedig egy ízben majdnem fenyegetően sziszegett feléje, mikor az utcán találkoztak. Olyan meglepetésszerűleg tette, hogy Lewisham félreugrott tőle.

Az általános ítélet néha nagyon nyomasztólag hatott a hangulatára, de néha olyan kedélyállapota is volt, hogy mulatott rajta és Dunkerley előtt többször olyanformán nyilatkozott, mintha egy szemernyit sem törődne vele. Rendesen azt mondogatta magában, hogy *miatta* viseli az ítélet súlyát. Minden körülmények között azonban viselni kellett.

Érezni kezdte egyidejűleg, hogy a világ milyen kevésbé érzi a szükségét a tizenkilenc éves fiatal embereknek, — tizenkilencnek mondta ugyanis magát, noha alig néhány hónapja múlt el tizennyolcz, — még ha ki-tüntetésük van is a jó magaviseletért, általános tudásért és számtanért és ha királyi címerrel ékesített bizonyítványuk is van, mely kezeskedik a mértani rajzban, csillagászatban, állattanban, szervesen kémiai és szerkesztő mértanban való jártasságukról, fiatalos erejükön és kitartásukon kívül. Eleinte azt hitte, hogy az iskolaigazgatók kapkodni

A KÁRPÁTOKBAN ELESETT HÓSÓK EMLÉKÉRE RENDEZETT ÁJTATOSSÁGI KÖRMELET MÁRIA REMETÉN. (Elöl József főherceg családjaival).

keresztnevé számára szabadon hagyott helyet is kitölteni.

„Kedves, én nem írhattam előbb, mert odahaza nincs helyem, a hol írhatnék és Frobisher néni hazug dolgokat mondott magáról a mamának. A mama rettenetesen meglepett, nem is képzeltem volna róla. Egy szó említést sem tett nekem. De ezt majd egy másik levélben írom meg. Annyira bánt az eset, hogy most nem is írok róla. Mert maga nem válaszolhat nekem és nem szabad, hogy levelet küldjön ide. Ezt sohasem szabad megtenni. De én gondolok magára, kedvesem, a „kedvesem” ki volt radirozva és ismét oda volt írva, — és nem felejttem el a mi kedves kirándulásunkat, ha sohasem írnék is többet. Most nagyon sok dolgom van. A munkám nagyon nehéz és attól félek, hogy elbutít. Nehéz csak azért érdeklődni valami iránt, mert élni kell belőle, nem úgy van? Azt hiszem, hogy maga is gyakran ezt érzi az iskolában. De azt képelem, hogy mindenkinek az a foglalkozása, a mit nem szeret. Nem tudom, hogy visszakerülök-e még Whortleyba, lehet, hogy soha, de maga valószínűleg eljön Londonba. Frobisher néni a legborzasztóbb dolgokat mesélte rólunk. Nagyon örülnék, ha Londonba jöhetne, mert akkor esetleg láthatna engem. Chelseában van egy nagy fiúiskola és ha arra elmegyek reggelint, azt szeretném, ha maga ott volna. Maga onnan kijönne az iskolai sapkában és köpenyben, mikor én arra megyek. Milyen meglepetés volna, ha váratlanul ott találkozoznánk.

Ilyenformán folytatódott az egész levél. Alapjában véve nagyon kevés volt benne és szinte megszakítászerűleg végződött. „Isten vele, kedvesem” volt a befejezése, czeruzával odavetve. Alatta még egy sor: „Néha gondoljon rám.”

A levél olvasása, különösen a bevezető „kedves” megszólítás olyan különös érzés formájában hatott Lewisham torkára és mellére, hogy majdnem kiáltani szeretett volna. Örömeben szinte ujjongott, újra meg újra olvasta a levelet, csillogó szemekkel fel-alá járt szobájában és kezében szorongatta a drága írást. A „kedves” ugyanolyan volt, mint mikor a leány kiejtette, — egyszerre hallani vélte a hangját. Élénken és kedvesen cseengett feléje Ethel búcsúszava a holdvilágos ház árnyékából.

De mit jelentsen ez a sor: „ha sohasem írnék többet” és a megszakítászerű befejezés? Mindenesetre ő gondolni fog Ethelre. Ez volt a leány egyetlen levele. Nem sok idő alatt a levél hajtásai a sok használattól egészen elkoptak.

Junius elején elhagyatottság érzése fogta el, a mely nagyon gyorsan leküzdhetetlen vágygá változott, hogy viszontláss Ethelt. Kalandos tervek kovályogtak benne, hogy elmegy Londonba, Claphamba és megtalálja

KÉTMETER MAGAS KERÍTÉST UGRANAK ÁT.

őt. De valakit nem lehet oly könnyen megtalálni Londonban, mint Whortleyban. Egy egész délutánt azzal töltött, hogy megírjon és újra megírjon egy levelet, arra az esetre, ha Ethel címét megkapja. Ha ugyan megkapja. Vigasztalan hangulatban kóborolta be a városkát s hét órákor útnak indult és holdfénynél nyomról-nyomra bejárta az együtt megtett emlékezetes utat.

A sötét pajtában úgy fordult és beszélt a sűrű feketeséghez, mintha Ethel jelen lett volna. Nagyon szép és kedves dolgokat mondott neki.

A sárga-violás kis öreg asszonyt egy gyertya mellett az ablaknál ülve találta s áldozati hangulatban ivott meg nála egy üveg gyömbérsört. A kis öreg asszony kissé ravaszkodva a nővére után érdeklődött s ő megígérte, hogy legközelebb megint elhozza magával. „Mindenesetre elhozom magammal”, mondta. A kis öreg asszonnyal való beszélgetés közben elhagyatottságának az érzése némileg enyhült. Azután a bizonytalanul csillogó ezüstös mezőkön át olyan melankolikus hangulatban tért haza, hogy szinte jól esett neki. Sokáig ez a hangulat volt úr felette, míg el nem érkezett a Whortleyből való távozásának az ideje. Leszedte a falról az életcélját jelző különböző írásokat és utasításokat és a sárga láda fenekére fektette őket, melybe könyveit csomagolta: főként a felvételi vizsga számára való könyvek voltak, melynek az időpontja bizonytalan időre kitolódott.

VIII.

A jövő az előtérben.

Két és félszázados időköz után a történet egy jóval érettebb Lewisham úrral folytatódik, a ki már nem ifjú, hanem férfi, a tör-

A KUTYA NYOMRA VEZET.

vény szerint is férfi és teljes huszonegy esztendő. A színhely többé nem a fák közé beágyazott kis Whortley, vörösrre festett padjaival, parkjaival, réteivel, hanem London nyugati részének szürke végtelensége.

A történet folytatása azonban Ethel nélkül indul meg. A megígért második levelet Lewisham úr sohasem kapta meg és bár az első londoni hónapok folyamán számos délutánt töltött Claphamban, ebben a kietlen emberrengetegben bolyongva, az óhajtott találkozás nem következett be. Végül, mint az az ifjúságnál történni szokott, mely oly csodálatosan tud gyógyulni testben, szíven és lélekben egyaránt, feledni kezdett.

A „húsz fazék” utáni küzdelem meglepő eredményre végződött. A zöldeskék bizonyítványoknak, úgy látszott, több értékük volt, minthogy egyszerű falszízek legyenek és miután Lewisham már kétségbeesve lemondott róla, hogy valami alkalmazást kapjon hátralevő életében, egy nagyszerű kék okirat érkezett a közoktatásügyi hivatalból, mely elképzelhetetlen dolgokat helyezett ki-látásba. Londonba kerül és hetenkint egy guineát kap, hogy előadásokat hallgasson, olyan előadásokat, melyek legmerészebb képzeletét is felülmúlták. A nevek között, melyek szeme előtt felmerültek, volt Huxley, — Huxley és Lockyer. Micsoda szerencse. Csoda volt-e, ha három emlékezetes esztendő folyamán a fényes jövő ismét az előtérbe nyomult.

Méltóztatásnak őt elképzelni a gyakorlati tudományok felső iskolájába vezető úton, az ott töltött harmadik esztendőnek a kezdetén. (Akkoriban az iskola a Royal College of Science nevet viselte.) Jobb kezében egy fényes fekete táskát hordozott, teletömve tan-könyvekkel, jegyzetekkel és különböző eszkö-

zökkel a következő félév számára, baljában pedig egy másik könyvet tartogatott, melynek már nem volt helye a táskában. Ez a könyv arannyal volt szegélyezve és kötését barna papírboríték óvta gondosan a kopástól.

Az eltelt időköz Lewisham úron a felső ajkán jelentkező nem túlságosan tola-kodó, de mindenesetre kétségbevonhatlan bajszban, természetnek egy inchnyi megnövekedésében és kevésbé önhitt magatartásában jutott kifejezésre. Már nem érezte magát az általános érdeklődés középpontjának, mint tizennyolcz éves korában; derengeni kezdett előtte, hogy nagyon sokan lehetnek, a kiknek szemében az ő egyénisége teljesen közömbös. De ha kevésbé volt is önhitt, viselkedésében sokkal több volt a bizakodás, mint a hogy olyan emberekben lenni szokott, a kiknek jól megy a soruk.

Öltözké — egyetlen ruhadarab kivételével — mérsékeltlen fekete volt, gyászruha, melyet azonban a viselés némileg megkopott. A gyászt anyjáért viselte, a ki a történet folytatása előtt egy esztendővel halt meg és kis vagyontát hagyott vissza, a melyet majdnem száz fonttal lehetett tőkésíteni s melyet Lewisham féltékenyen őrzött a takarékpénztárban. Csak az olyan nélkülözhetetlen dolgokra költött belőle, mint egyetemi tandíjak, könyvek és eszközök, melyekre ragyogóan ígérkező egyetemi pályáján szüksége volt. Pályája ugyanis az előzmények után, még a whortleyi baleset után is fényesen indult és lobogó láng gyanánt falta fel régebbi papírbizonyítványait.

(Folytatása következik.)

Csonka Magyarország — nem ország,
Egész Magyarország — mennyország.

A RENDŐR ÁLTAL LETETT TÁRGYAT A KUTYA NEM ENCEDI ELVINNII.

KÜLÖNFÉLE RENDŐR-KUTYA TIFUSOK.

A BUDAPESTEN RENDEZETT KUTYAKIÁLLÍTÁSRÓL. — Rendőr kutyák.

IRODALOM ÉS MŰVÉSZET.

A régi Magyarország jókedve. Kitűnő történetírók, Takáts Sándor ez alatt a cím alatt egy becses és nagyon érdekes könyvet megírta a török hódoltság alatti Magyarország életének derűs oldalát kedves és vonzó képek és elmés anekdoták alakjában. Ez a kor a küzdelem és szenvedés kora volt a magyarokra nézve, a nemzet vére folyton szivárgott, gyakran sugarakban ömlött a török és német elleni harcokban, a viszontagságos idők bizonytalanná tették mindenkinek az életét és gazdaságát, az ország ép úgy nyomorúságos állapotban volt, mint az egyesek, de azért a humor mégse vesztett ki a lelkekből, a jókedv, a tréfa akkor is megszólalt, és pedig olyan gazdagságban, ami mindennél jobban bizonyítja, hogy a humor a magyar léleknek egyik lényegéhez tartozó tulajdonsága, és hogy van egy speciális, minden más néptől különböző magyar faji humor. Takáts Sándor XVI. századbeli kiadatlan levelekből veszi könyvének anyagát, a mely nemcsak anekdota-gyűjtemény, hanem művelődés- és erköcs-történeti dokumentumok tárháza is: a régi magyar élet stílusának és hangulatának ismeretéhez nyújt nagyon sok megvilágító adalékot. A történelem kulisszái mögé ad bepillantást, az egyszerű magyar emberek, végbeli vitézek, falusi nemesek és városi polgárok mindennapi élete, mulatozása, tréfálkozása, apró-cseprő ügyeivel való bajlódása villan fel egy-egy vonásával az olvasó szeme előtt.

Széchenyi igéi. Gróf Széchenyi István mondásai, gondolataiból, ötleteiből ad anthologia-szerű gyűjteményt egy e cím alatt megjelent kis könyv. Összeállítója, Szekfü Gyula láthatólag arra igyekezett, hogy ezekből a nagy magyar könyveiből, beszédeiből, leveleiből összeállított idézetekből kidomborítsa Széchenyi egész gondolkodásmódját és különösen annak erkölcsi tartalmát, a mely az ő felfogása szerint összeesik nemzeti tartalmával is. «A Nemzetiség Széchenyi számára nem külsőség — mondja előszavában, — még a nyelv sem tölti ki fogalmát, hanem egyedül Erény és Erkölc. A magyar nemzetiség tehát nem egyéb, mint magyaros formában megjelenő erkölcsös élet, a keresztény erkölcsnek megvalósítása, tényekké átöntése a társadalmi és állami élet minden terén.» Ennek a gondolatnak az élére vannak beállítva az idézetek, a melyek tizenegy csoportban következnek és valóban megvilágítják Széchenyi gondolatvilágának lényegét minden fontos oldaláról. A könyv elmélyedő szeretettel és tárgyismerettel van összeállítva s kitűnő eszköze lehet annak, hogy Széchenyi eszméi mélyebben hatoljanak bele a magyarság tudatába.

HALÁLOZÁSOK.

Farkas Pál volt országgyűlési képviselő, ismert és népszerű író, meghalt Budapesten 42 éves korában. Kiválóan tevékeny munkása volt az irodalomnak és közéletnek. Még egyetemi hallgató korában kezdett szerepelni; előbb főleg szociológiai tanulmányokkal foglalkozott, majd a regényírára vetette magát, regényei, köztük különösen az *Egy önkéntes naplója* általános nagy népszerűsége találtak. Több darabját játszották különféle színpadokon, a legnagyobb sikert a *konventbirtos* aratta a Nemzeti Színházban. Tagja volt a Petőfi-Társaságnak, majd a képviselőháznak is, a hol Tisza István legelkessebb hívei közé tartozott. A háborúban mint tüzértiszt vett részt és a harctéren szerzett betegség ölte meg. Halálát apján, Wolfner Józsefnek, az ismert könyvkiadón kívül nagy rokonság és igen sok jóbarát és tisztelő gyászolja; a magyar irodalom kiválóan érdemes munkáját veszítette el benne.

Elhunytak a közlebbi napokban: Farkasházi Farkasházy F. Vilmos, a herendi porcellángyár egyik alapítója, állami ügyviselő tanár 83 éves korában Budapesten. — Szódemeteri Dömötör Vilmos máv. főfelügyelő 56 éves korában Budapesten. — Zombori-Rónay Jenő, Torontál vármegye nyugalmazott főispánja, volt országgyűlési képviselő Szegeden. — Soproni Dezső, Magyarországnak legöregebb dohányárusa, a Magyar Dohány Nagyarosok Szövetségének elnöke Budapesten. — László Lajos pénzügyminiszteri számvevőszék főtanácsosa, a II. osztályú polgári érdemkereszt tulajdonosa, 54 éves korában Budapesten. — Ivády István Aladár ny. pénzügyi tanácsos Budapesten. — Kertész Tódor fővárosi kereskedő, kereskedelmi tanácsos, 87 éves korában Budapesten. — Jeszeniczi és vadasi id. Jankovich Béla 77 éves korában Ráczalmáson. — Bér Géza kereskedő 43 éves korában Budapesten. — Miháldi Splény Ernő báró, miniszteri tanácsos, Budapesten.

Özv. Szappanos Imréné dr.-né, szül. Thury Zsuzsanna fölülszállási földbirtokosnő 84 éves korában Kaposvárott. — Egébéli körmendi Körmeny Péterné, szül. csurgói Kéty Anna bárónő

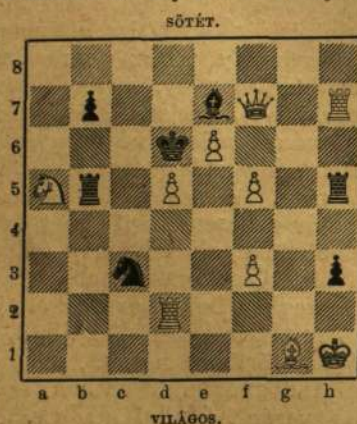
Székesfehérváron. — Dr. Lányi Benedekné Bars vármegye nyugalmazott h. tiszt főorvosának és kórházigazgatójának felesége, Aranyosmaróton. — Fuchs Dezsőné, szül. Büchler Valéria Budapesten. — Özv. Hanay Jánosné pécsi háztulajdonosnő 84 éves korában Pécsen. — Báthory Józsefné, szül. tarna-csörsi Pesthy Gizella, néhai Pesthy Frigyes történettudós leánya, 67 éves korában Budapesten. — Brenner Rózsika 21 éves korában Budapesten.

KÖZGAZDASÁG.

A Hazai Bank Részvénytársaság Dániel Ernő báró v. b. t. t. elnöke alatt most tartott közgyűlése elhatározta, hogy a 15.803,022-68 koronát tevő nyereségből f. é. május 2-tól kezdve a részvények 26. számu osztalékfelvételére 20 koronával váltásának be, 1.500.000 korona a tartalékalap, 1.000.000 korona pedig a nyugdíjalap javára fordítások. Az igazgatóság új tagjaivá Teleki Pál gróf és Hójs Menyhért választattak meg.

SAKKJÁTÉK.

3176. számú feladvány Fritsch Károlytól, Bécs.

Világos indul és a második lépésre mattot ad.

A 3172. számú feladvány megfejtése.

Fa1.

A 3173. számú feladvány megfejtése.

Bc4+! Ff3.

Feb+.

A 3174. számú feladvány megfejtése.

Vd2.

A 3175. számú feladvány megfejtése.

Vh7!

KÉPTALÁNY.

A «Vasárnapi Ujság» 1921. évi 6-ik számában megjelent képtalány megfejtése: Ki a jóónek él, nem ismer nélkülözést.

Felelős szerkesztő: HOITSY PÁL.

Szerkesztőségi iroda: IV., Vármegye-utca 11.

Lapkiadó tulajdonos: Franklin-Társulat IV., Egyetem-utca 4.

Bélyeggyűjtőkkel

cserélek, adok debreceni Zóna I. és II. kibocsájtást, különlegességeket is.

SPRINGER J., Debrecen, Fő-u. 38. sz.

Keltetőgépeket
minden nagyságban,
csibenyelőköt, csontdarálógépeket,
tömítőgépeket
és az okkeri baromfi- és szarvas-
szarvasok felkészítésére szolgáló
összes felszerelést, tárgyakat szállítja a leg-
jobb szakaság.

NICKERL ÉS TÁRSA Részvénytársaság
Budapest, V., Vilmos császár-út 52. szám.
Mindenkinek keltetőgépet 30-50 db készlettel vagy készlet-
keltetőgépet ingyen szállítunk.
Kérje a 34. számú árjegyzéket 5-10 k. költség beutalással ellátva.

Az elegáns világ cipőkrémje
Gyártja: Herceg Géza, V., Bálvány-utca 18

LOHR MÁRIA (KRONFUSZ)

A főváros első és legrégibb
csipketisztító, vegytisztító és kelmefestő
gyári intézete.

Gyár és főüzlet: VIII., Baross-u. 85.

Fiókok: II., Fő-utca 27. IV., Eszék-út 6. Kecse-
méti-utca 14. V., Harmad-utca 4. VI., Teréz-
kört 59. Andrássy-út 16. VIII., József-kört 2.

WAGNER

országos elismert elsőrendű magyar
hangszer és beszélőgépek áruháza

Budapest, VIII., József-kört 15.

Fióközet: IX., Ráday-utca 18.

Képes árjegyzék ingyen!

BetegtolóKocsik

rokkantak és lábadozók részére, szabadalm. szobalátók,
bútorok stb. Dús választék az összes betegápoláshoz szükséges
cikkekből és gumilátókból. Gyártó leltékételek kivételben
múlábakat, műkezeket, sérv- és hasköteket, gumiharisnyákat.

KELETI J. orvosi műszergyáros, Budapest,

IV. ker., Koronaherczeg-utca 17.

PÁLINKAFŐZŐÜSTÖK

zsírolvasztó- és mosóüstök vörösrézéből.

Vermorel-rendszerű szőlő-
permetezők. Számképzők.
Permetező alkatrészek
gumiból és sárgarézéből.
Szőlőszőlők és préslek. Ku-
korizatorozók és darálóok.
Részegzők és szecskavágók.

Rézálca, rafia,
kénpor, rézkénpor és
kénlapraktárjázson-
nal kapható:

SZONTÁGH PÁL

rez- és szerszámgár

Budapest, IX., Üllői-út 19. sz.

JÓ PAJTÁS

BENEDEK ELEK
GYERMEKUJSÁGA

a szívét-lelket nemesítő törté-
netek, mesék, versek, ismeret-
gazdagító olvasmányok való-
ságos kincsesháza.

Rendes munkatársai: Váradi
Antal, Vargha Gyula, Lampérth
Géza, Kürthy Emil, Avar Gyula,
Feleki Sándor, Mihályffy Pál
Lenke, Berényi Lászlóné, Tábori Kornél,
Kozma Imre, Csanády Sándor, Székely Nándor,
Jókay Lajos stb.

Állandóan közel a régi nagy magyar és ide-
gen költőtől a gyermekifjúságnak való költe-
ményeket.

A JÓ PAJTÁS-t a Franklin-Társulat (Budapest,
IV., Egyetem-utca 4.) adja ki.

Előfizetési ára negyedévre 25 korona.
Egyes szám ára öt korona. Mutatványszámot
kiváratra ingyen küld a kiadóhivatal.

10. SZÁM. 1921. (68. ÉVFOLYAM.)

SZERKESZTŐ
HOITSY PÁL.

BUDAPEST. MÁJUS HÓ 25.

Szerkesztőségi iroda: IV., Vármegye-utca 11.
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-utca 4.

Előfizetési ára: az április-júniusi évfolyamra 60 korona.
Megjelenik havonta kétszer. — Egyes szám ára 12 koroná.

Külföldi előfizetésekhöz a postailag meg-
állapított viteldji is csatolandó.

GRÓF APPONYI ALBERT.

Jelky Gyula május 20-iki felvétele.